

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES

ԿԱՐՄԻՔ ԹԻՎ 18 (2015)

ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՒՄ Է՛ ԵՎՐՈՊԱԹԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԻՐԲԸ ԵՎ ՓՈԽՀԱՐԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՅՆ ԹԵՎԵՐԻ ՀԵՏ

OPINION No. 18 (2015)

OF THE CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES (CCJE)
FOR THE ATTENTION OF THE COMMITTEE OF MINISTERS OF
THE COUNCIL OF EUROPE ON “THE POSITION OF THE
JUDICIARY AND ITS RELATION WITH THE OTHER POWERS OF
STATE IN A MODERN DEMOCRACY”

«Աջակցություն Հայաստանում դատական բարեփոխումների իրականացմանը»

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽՏ) փաստաթղթերի ոչ պաշտոնական թարգմանության տպագրությունն իրականացվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի կողմից համաֆինանսավորվող ծրագրի մի մասի շրջանակներում: Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽՏ) փաստաթղթերում ներկայացված տեսակետները որևէ պարագայում չեն կարող համադրվել Եվրոպական միության պատժական տեսակետի արտահայտում:

“Support to the implementation of the judicial reform in Armenia”

The publication of the non-official translation of the documents of the Consultative Council of European Judges (CCJE) has been produced as part of a project co-funded by the European Union and the Council of Europe. The views expressed in the documents of CCJE can in no way be taken to reflect the official opinion of the European Union.

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽՏ) Կարծիք թիվ 18 (2015)

Բոլոր իրավունքները պահպանված են: Աստուգանապատկերի համարժեքը (F-67075) Մարբուրգ, Սեդեո կամ publishing@coe.int) նախնական բույլով պահպանում են: Երևանում, Եվրոպական միության կողմից համաֆինանսավորվող ծրագրի մի մասի շրջանակներում: Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽՏ) փաստաթղթերում ներկայացված տեսակետները որևէ պարագայում չեն կարող համադրվել Եվրոպական միության պատժական տեսակետի արտահայտում:

Էջայրույթը և դիզայնը՝ «Անդրանիկ» հրատարակչության

Հրատարակվել է Եվրոպայի խորհրդի Երևանյան գրասենյակի կողմից

Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
www.coe.int/yerevan

- © Եվրոպայի խորհուրդ, 2015թ., անգլերեն լատինատառերով՝ Opinion No 18 (2015) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)
- © Եվրոպայի խորհուրդ, 2018թ., հայերեն ոչ պատժական թարգմանություն

Opinion No 18 (2015) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)

All rights reserved. No part of this publication may be translated, reproduced or transmitted, in any form or by any means, electronic (CD-Rom, Internet, etc.) or mechanical, including photocopying, recording or any information storage or retrieval system, without prior permission in writing from the Directorate of Communications (F-67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int).

Layout and design: “Andranik” Publishing House

Published by the Council of Europe Office in Yerevan

Yerevan, Republic of Armenia
www.coe.int/yerevan

- © Council of Europe 2015 English edition: Opinion No 18 (2015) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)
- © Council of Europe 2018 Armenian non-official translation

Լոնդոն, 2015 թվականի հոկտեմբերի 16

ԵՂԽԽ (2015) Կարծիք թիվ 18

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ (ԵՂԽԽ)

ԿԱՐՇԻՔ ԹԻՎ 18 (2015)

ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՒՄ ԷՅԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԻՐՔԸ ԵՎ ՓՈԽՀԱՐԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՅՂ ԹԵՎԵՐԻ շԵՏ

I. Ներածություն. Կարծիքի անհրաժեշտությունը և շքանակը

1. Վերջին տասնամյակներում պետական իշխանության երեք թևերի (օրենսդիր, գործադիր և դատական) միջև փոխհարաբերությունը փոխվել է: Փոխկախվածությունը գործադիր և օրենսդիր իշխանությունների միջև աճել է: Նվազել է գործադիրին հաշվետու պահելու օրենսդիր իշխանության հնարավորությունը: Միևնույն ժամանակ մեծացել է դատական իշխանության դերը: Մեծապես աճել են դատարան ներկայացվող գործերի թիվը և այն օրենսդրական ակտերի թիվը, որոնք պետք է կիրառվեն դատարանի կողմից: Գործադիր իշխանության դերի աճը, մասնավորապես, հանգեցրել է մի շարք մարտահրավերների գործադիր կողմից դատարանում ձեռնարկվող գործողությունների առնչությամբ, և սա, իր հերթին, առիթ է ստեղծում հարցականի տակ դնելու դատական իշխանության դերը՝ որպես գործադիր իշխանության զսպող թևի: Դատարաններում առկա են առող մարտահրավերներ՝ կապված օրենսդիր իշխանության և օրենսդրի կողմից ձեռնարկվող գործողությունների հետ: Արդյունքում, դատական իշխանությունը ստիպված է եղել ֆինել և երբեմն սահմանափակել իշխանության մյուս երկու թևերի գործողությունները: Այսօր դատավարության կողմերի և ընդհանրապես հասարակության համար դատական գործընթացը դարձել է յուրօրինակ այլընտրանքային ժողովրդավարական հարթակ, որտեղ փոխանակվում են հասարակության խմբերի և իշխանական թևերի փաստարկները, և որտեղ բանավեճի են դրվում ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող հարցեր: Դատարանները դատական ակտեր են ընդունում տնտեսական և ֆադաֆական մեծ կարևորություն ունեցող խնդիրների վերաբերյալ: Միջազգային ինստիտուտները, հատկապես՝ Եվրոպայի խորհուրդը և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (ՄԻԵԴ), Եվրոպական միությունը և Եվրոպական միության արդարադատության դատարանը (ԵՄԱԴ), զգալի ազդեցություն ունենան անդամ պետություններում, մասնավորապես՝ դատական իշխանության անկախության և մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում նրա դերը մեծացնելու հարցում: Ավելին, Եվրոպական և միջազգային կանոնների և չափանիշների կիրառումը և ՄԻԵԴ-ի ու ԵՄԱԴ-ի որոշումների իրականացումը նոր մարտահրավերներ են ստեղծել դատարաններին:

1 Տե՛ս Կարգբաժնի «Իշխանությունների տարանջատում և դատական կարգով վերանայման առող միտումներ հաստատված ժողովրդավարական հասարակություններում (կամ ինչո՞ւ է օրենսդրական գերակայության մոդելը դուրս եկել գործողությունից)», 62 Համեմատական իրավունքի ամերիկյան ամսագիր (2014թ.) 613:

2 Գիտական ոլորտի աշխատողները նկատել են «դատական իշխանության զրբալ ընդլայնում», տե՛ս Տեյք և Վալինդեր (խմբ.), Դատական իշխանության զրբալ ընդլայնում, Նյու Յորքի համալսարանի հրատարակություն, 1997թ.:

կան մարմինների համար անդամ պետություններում, իսկ երբեմն դատարանի կողմից դրանց կիրառումը վիճարկվել է ֆազական գործիչների և մեկնաբանների կողմից:

2. Ձևայած, ընդհանուր առմամբ, «Իշխանությունների տարանջատումը» բառը անգամ պետությունների կողմից ընդունելի է, այնուամենայնիվ, վերջին տարիներին ի հայտ են եկել մի շարք հակասություններ և լարվածություններ, որոնք մտահոգության տեղիք են տալիս: Նման մտահոգությունները արտահայտվել են Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր ֆարսուղարի 2014 և 2015³ թվականների զեկույցներում, ինչպես նաև ԵՊԽՆ 2013 և 2015 թվականների Իրավիճակային զեկույցներում: Օրինակ՝ որոշ երկրներում նոր ֆազական մեծամասնությունը կասկածի տակ է առել արդեն լիազորությունները ստանձնած դատավորների պատճառավորությունը⁴: 2015 թվականին Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր ֆարսուղարը նկատեց, որ թերություններ կան դատարանի դատական ակտերի կատարման հարցում⁵: Որոշ անգամ պետություններում գործադիրը բավականին շատ ներգործություն ունի դատական իշխանության վարչարարության վրա, ինչը բարձրացնում է դատական իշխանության ինստիտուցիոնալ անկախության և անհատ դատավորների անկախության խնդիրը⁶: Որոշ անգամ պետություններում տնտեսական հզորացման և դատական համակարգի ֆրոնիկ թեքֆինանսավորման պատճառով հարց է ծագում դատական իշխանության նկատմամբ օրենսդիր իշխանության բյուջետային պատասխանատվության վերաբերյալ⁷: Օրենսդրության բացակայությունը կամ (որպես մեկ այլ ծայրահեղություն) արագ փոփոխվող օրենսդրությունը կարող են հակասել իրավական որոշակիության սկզբունքին: Դատական իշխանության դեմ նաև բանավոր հարձակումներ են եղել գործադիր և օրենսդիր իշխանության կողմից: 2014 և 2015 թվականներին Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր ֆարսուղարը նկատեց, որ ֆազական գործիչները և այլ մեկնաբաններ, որոնք ֆինադատել են դատարանի որոշումները վերջին տարիներին, դրանով իսկ տարբեր երկրներում խտրաբել են հան-

3 Տե՛ս «Եվրոպայում ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների և իրավունքի գերակայության մասին» 2014թ. և 2015թ. գլխավոր ֆարսուղարի զեկույցները՝ համապատասխանաբար, այսուհետև՝ «ԵՆ գլխավոր ֆարսուղարի զեկույց (2014թ.)» և «ԵՆ գլխավոր ֆարսուղարի զեկույց (2015թ.)»՝ համապատասխանաբար:

4 Տե՛ս ԵՊԽՆ զեկույցը Եվրոպայի խորհրդի անգամ պետություններում դատական իշխանության և դատավորների մասին (2013թ.), 13-18-րդ պարբերություններ:

5 Տե՛ս ԵՆ գլխավոր ֆարսուղարի զեկույցը (2015թ.), էջ 14, 17, 27:

6 Տե՛ս ԵՆ գլխավոր ֆարսուղարի զեկույցը (2015թ.), էջ 20-21:

7 Տե՛ս անվճար իրավաբանական օգնության մասով ԵՆ գլխավոր ֆարսուղարի զեկույցը (2015թ.), էջ 22-23:

8 Տե՛ս ԵՆ գլխավոր ֆարսուղարի զեկույցը (2015թ.), էջ 19:

րային վստահությունը դատական իշխանության նկատմամբ՝ : Քաղաքական գործիչները և լրատվամիջոցները առաջ են ֆաշել տեսակետ, որ դատական իշխանությունը բավարար չափով «հաշվետու» չէ հասարակությանը: Սույն Կարծիքի պատրաստման ժամանակ ուղարկված հարցառարին ի պատասխան անդամ պետությունների կողմից կատարվել են դիտողություններ, որոնք ներառում են դատական իշխանության «լեգիտիմությունը» հարցականի տակ առնող հայտարարություններ: Բուր այս դիտողությունները և գործողությունները փաստում են, որ այսօր շատ եվրոպական երկրներում իշխանության ավանդական աղբյուրները այդչափ ընդունելի չեն, ինչքան ընդունելի էին անցյալում: Տեղի է ունեցել անկում հանրային ինստիտուտների նկատմամբ «հարգանքի» առումով: Նույն նոտայով հաճախ նշվում է, որ այսօր ժողովրդավարական հիմնական սկզբունքների կիրառումը պահանջում է առավել բացախոսություն և քափանցիկություն հանրային ինստիտուտների աշխատանքում: Այս բոլորը նշանակում է, որ հանրային ծառայություն մատուցելու գործում ներգրավված բոլոր անձինք պարտավորված են եղել «հաշվետու լինել», թե ինչպես են իրենք իրականացրել աշխատանքներ:

3. Ուստի, Նախարարների կոմիտեի կողմից իրեն տրված հանձնարարության համաձայն, Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհուրդը (ԵԴԽԽ) որոշեց ֆինուրյան առնել դատական իշխանության լեգիտիմության և հաշվետվողականության խնդիրը և իշխանության երեք թևերի միջև փոխհարաբերությունը ժամանակակից ժողովրդավարական հասարակությունում, ինչպես նաև ֆնել, թե ինչ պատասխանատվություն ունեն նրանք միմյանց և ընդհանուր հասարակության նկատմամբ 21-րդ դարում:

4. Սույն Կարծիքում ուսումնասիրվում են հետևյալ հարցերը:

- i. Ի՞նչ հարաբերություն պետք է լինի դատական իշխանության և օրենսդիր ու գործադիր իշխանությունների միջև:
- ii. Ի՞նչ հիմքով են դատական մարմինները հաստատում որպես այդպիսին գործելու իրենց իրավունքը ժողովրդավարական հասարակությունում: Ինչպե՞ս է դրսևորվում դատական իշխանության «լեգիտիմությունը»:
- iii. Որչափ և ի՞նչ եղանակով պետք է դատական մարմինները հաշվետու լինեն հասարակության առջև, որին ծառայում են, ինչպես նաև իշխանական մյուս թևերի առջև:
- iv. Ինչպե՞ս կարող են պետության երեք իշխանական թևերը իրականացնել իրենց համապատասխան իշխանությունը այնպես,

9 Տե՛ս ԵՆ գլխավոր ֆարաուգարի գեկույցը (2014թ.), էջ 22: ԵՆ գլխավոր ֆարաուգարի գեկույցը (2015թ.), էջ 27:

որ նրանց միջև պատճառն հավասարակշռությունն ձեռք բերվի և պահպանվի այն դեպքում, երբ պետք է նաև գործեն ի շահ այն հասարակության, որին իրենք բուրբ ծառայում են:

Կարծիքի մեջ չեն ուսումնասիրվի դատական անկախության հիմնական սկզբունքները, քանի որ դրանք դիտարկվել են ԵՊԽԽ թիվ 1 (2001) կարծիքում: Դատարանների և լրատվամիջոցների միջև փոխադասարարությունը քննարկվել է թիվ 7 (2005) կարծիքի Գ մասում, ուստի սա ևս մանրամասն չի ուսումնասիրվի սույն Կարծիքի մեջ:

5. Սույն Կարծիքը կազմվել է ԵՊԽԽ նախկին Կարծիքների, ԵՊԽԽ Դատավորների Մագնա Կարտա փաստաթղթի (2010թ.), ինչպես նաև Եվրոպայի խորհրդի համապատասխան գործիքների հիման վրա, մասնավորապես՝ հղում անելով Դատավորների մասին օրենքի վերաբերյալ Եվրոպական խարտիային (1998թ.) և Դատավորների մասին Նախարարների կոմիտեի CM/Rec(2010)12 առաջարկությունը. անկախություն, արդյունավետություն և պատասխանատվություն (այսուհետև՝ «CM/Rec(2010)12 առաջարկություն»): Կարծիքի մեջ հաշվի է առնվում նաև «Արևելյան Եվրոպայում, Հարավային Կովկասում և Կենտրոնական Ասիայում դատական անկախության մասին. դատական վարչարարություն, դատավորների ընտրություն և հաշվետվողականություն» ԵԱՀԿ կիևյան առաջարկությունը (2010թ.) (այսուհետև՝ «Կիևյան առաջարկություն»), «Դատական իշխանության անկախության և հաշվետվողականության մասին» Դատական խորհուրդների Եվրոպական ցանցի (ԴԽԵՑ) 2013-2014 թվականի գեկույցը (այսուհետև՝ «ԴԽԵՑ 2013-2014թթ. գեկույց»), «Իրավունքի գերակայության մասին» (2011 թվականի մարտ), «Դատական համակարգի անկախության մասին» (մաս I՝ Դատավորների անկախությունը) (2010 թվականի մարտ) և Վենետիկի հանձնաժողովի գեկույցները, «Դատական նշանակումների մասին» Վենետիկի հանձնաժողովի թիվ 403/2006 եզրակացությունը, որն ընդունվել է 2007 թվականի մարտի 16-17-ի 70-րդ լիագումար նիստում (այսուհետև՝ «Վենետիկի հանձնաժողով, Դատական նշանակումներ» (2007թ.), «Դատավորների վարձագծի մասին» Բանգլադեշի սկզբունքները (2002թ.), ԵՆ գլխավոր ֆարուդարի գեկույցները (2014թ.) և (2015թ.), «Դատական անկախության նվազագույն չափանիշների մասին» Նոր Դելիի օրենսգիրքը (Նոր Դելիի չափանիշներ, 1982թ.): Այս Կարծիքում հաշվի են առնվել անգամ պետությունների կողմից ժողովրդավարական հասարակությունում իշխանական այլ քեղերի առնչությամբ դատական իշխանության անկախության մասին հարցառարների պատասխանները և Եվրոպայի խորհրդի կողմից նշանակված փորձագետի՝ Աննե Սանդերսի (Գերմանիա) կողմից կազմված նախապարաստական գեկույցը: Ավելին՝ կարծիքի մեջ

օգտագործվել են 2015¹⁰ թվականի մարտի 19-ին Ստրասբուրգում սեղի ունեցած սեմինարի աշխատանքները: Կարծիքում կիրառվել են նաև Դատավորների նորվեգական ընկերակցության կողմից կազմակերպված սեմինարի աշխատանքները, որը սեղի է ունեցել 2015 թվականի¹¹ հունիսի 4-ին Նորվեգիայի Բերգեն քաղաքում:

II. Ժամանակակից ժողովրդավարության սահմանադրական շրջանակը. ո՞րն է դատական իշխանության սեղը

6. Ընդհանրապես ընդունված է, որ ժամանակակից ժողովրդավարական պետությունը պետք է հիմնվի իշխանությունների տարանջաման սկզբունքի վրա¹²: Դատական իշխանությունը ժամանակակից ժողովրդավարական պետության¹³ երեք կարևոր, բայց և հավասարազոր հենասյուներից մեկն է: Բուլոբ երեք իշխանական թևերը հանրային ծառայություն են մատուցում և պետք է միմյանց հաշվետու պահեն իրենց գործողությունների համար: Ժողովրդավարական հասարակությունում, որտեղ գերակա է իրավունքը, իշխանական թևերից ոչ մեկը չի գործում իր շահերից ելնելով, այլ գործում է ի շահ ընդհանուր ժողովրդի: Իրավունքի գերակայության ենթակա ժողովրդավարական հասարակությունում (“Etat de droit” կամ “Rechtsstaat”) իշխանական երեք թևերը պետք է գործեն օրենքի հիման վրա և դրա սահմաններում: Անգամ պետությունների կողմից հարցաժամանակ ուղարկված պատասխաններից երևում է, որ բոլոր անգամ պետությունները ճանաչում են այս հիմնարար սկզբունքները:

7. Ժողովրդավարական հասարակությունում օրենսդրի պարտականությունն է՝ սահմանել օրենսդրական շրջանակ, որտեղ և որի համաձայն հասարակությունը ապրում է: Գործադիր իշխանությունը պատասխանատու է հասարակության վարչական կառավարման համար (այնքանով, որքանով պետական գործակալությունները պետք է իրականացնեն այդ կառավարումը)՝ օրենսդրի կողմից սահմանված իրա-

10 ԵՊԽՍ աշխատանքային խմբից բացի, սեմինարին մասնակցել են նաև արաֆետոբ Ռաբերթ Հազելը (Համալսարանական հոլեջի ստանդորդության ամբիան, Լոնդոն, Միացյալ Թագավորություն), պարոն Էնդրյու Իրգենեակիև (Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի ֆարուսարության իրավական և մարդու իրավունքների հարցերով վարչության ղեկավար), տիկին Աննա Մարիա Թելվիսը և տիկին Անն Սպելը (Մարդու իրավունքների ընկերակցություն), պարոն Ջիյա Թանյարը (Եվրոպայի խորհրդի Վեներաիկի հանձնաժողովի ֆարուսարություն):

11 Ներդրումներ Ջորն Ուրեհագեն Սունդեյի (Բերգենի համալսարան), տիկին Հելեն Սոֆի Գրիվի (Գուլտունգի Վերաբնիչ դատարանի նախագահ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախկին դատավոր) և տիկին Ինգգերդ Թյունի կողմից (Նորվեգիայի դատավորների ընկերակցության նախագահ):

12 Տե՛ս ԵՊԽՍ թիվ 3 (2002) կարծիքը, պարբերություն 16:

13 Տե՛ս ԵՊԽՍ թիվ 1(2001)կարծիքը, պարբերություն 11,սե՛ս նաև ԵՊԽՍ Դատավորների Մագնա Կարտոն (2010թ.), պարբերություն 1:

վական շրջանակի համաձայն: Դատական իշխանության գործառույթն է՝ լուծել հասարակության անդամների և պետության, ինչպես նաև եկեղ հասարակության անդամների միջև ծագած վեճերը: Հանախ անհրաժեշտ է լինում, որ դատական իշխանությունը լուծի իշխանական երկու կամ նույնիսկ երեք քեների փոխհարաբերություններում ծագած վեճերը¹⁴ : Այս բոլորը պետք է կատարվեն իրավունքի գերակայության համաձայն: Անկախ և արդյունավետ դատական համակարգը իրավունքի գերակայության հիմնաքարն է¹⁵ : Ցանկացած անկախ և արդյունավետ դատական համակարգի նպատակը պետք է, ուստի, լինի ապահովել իրավական բնույթ ունեցող վեճերի արդար, անաչառ լուծում՝ պաշտպանելով արդարադատությանը դիմած բոլոր անձանց իրավունքները և ազատությունները: Այս նպատակին հասնելու համար ցանկացած գործի առնչությամբ դատարանը պետք է համապատասխան փաստեր գտնի արդար ընթացակարգում, կիրառի օրենքը և պետք է տրամադրի արդյունավետ իրավական պաշտպանության միջոցներ: Քրեական գործերի դեպքում դատական համակարգը անաչառ և անկախ եղանակով պետք է որոշի, թե արդյոք կոնկրետ հանցավոր արարքը առաջացնում է քրեական պատասխանատվություն, և ինչպես պետք է լուծել գործը¹⁶ : Ժամանակակից ժողովրդավարական հասարակությունում անկախ դատական մարմինը կապահովի, որ կառավարությունները հաշվետու լինեն այն գործողությունների համար, որոնք ենթակա են դատարանի քննությանը, և պատասխանատու կլինի ապահովելու համար, որ պատշաճ կերպով ընդունված օրենքները ճիշտ կիրառվեն: Առավել կամ պակաս չափով (պետության ներսում կոնկրետ սահմանադրական հարաբերություններից կախված) դատական իշխանությունը ապահովում է, որ օրենքները կիրառվեն համապատասխան սահմանադրական դրույթների կամ առավել բարձր օրենքի դրույթների համաձայն, ինչպես օրինակ՝ Եվրոպական միության օրենքներն են¹⁷ :

8. Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների տարբերությամբ պատմությունները, մշակույթը և իրավական ավանդույթները հանգեցրել են սահմանադրական կառուցվածքների տարբեր «մոդելների», որոնք շատ դեպքերում մտապես զարգացում են ապրում: Գլխավորապես և միջազգային ու եվրոպական կազմակերպությունների անող ազդեցությունը պահանջում են փոփոխություններ կատարել առանձին

14 ԵՊԽ-ն ընդունում է, որ այս վերջին հանձնարարությունը երբեմն իրականացվում է սահմանադրական դատարանի կազմից, և որ սրա համակարգերում սահմանադրական դատարանները հանախ չեն դիմում որպես դատական իշխանության մաս:

15 Տե՛ս ԵՆ գլխավոր ֆորտուգարի զեկույցը (2014թ.), էջ 22:

16 Տե՛ս նաև դատական իշխանության գործառույթները. Garapon, Perdriolle, Bernabé, Synthèse du rapport de l'HEJ La prudence et l'autorité: L'office du juge au XXIe siècle (2013):

17 Տե՛ս ԵՊԽ թիվ 1 (2001) կործիքը, պարբերություն 11:

անդամ պետությունների սահմանադրական կառուցվածքներում: Մասնավորապես՝ ՄԻԵԴ-ի որոշումները մեծապես նպաստել են մարդու իրավունքների պաշտպանությանը և դատական անկախությանը և ազդեցություն են ունեցել անդամ պետությունների սահմանադրությունների վրա: Այնուամենայնիվ, այս բոլոր ազդեցությունները նաև լարվածություն են ստեղծել իշխանական երեք թևերի փոխհարաբերություններում, հատկապես՝ դատական իշխանության և իշխանական մյուս երկու թևերի միջև փոխհարաբերության առումով:

9. Սկզբունքորեն, ժողովրդավարական պետության երեք իշխանական թևերը պետք է լինեն փոխլրացնող, որոնցից ոչ մեկը չպետք է ունենա «գերակա դիրք» կամ իշխի մյուս երկուսի վրա¹⁸: Ժողովրդավարական պետությունում, ի վերջո, գերակա է ժողովրդի կամքը, որը արտահայտվում է պառլամենտի ժողովրդավարական գործընթացի միջոցով (ժողովրդի ինֆորմացիոնություն): Ճիշտ չէ նաև մտածել, որ իշխանական թևերից որևէ մեկը կարող է լիովին մեկուսացված գործել: Իշխանական երեք թևերը հենվում են միմյանց վրա՝ տրամադրելու հանրային ծառայությունների ամբողջություն, որն անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում: Ուստի, մինչ օրենսդիրը ապահովում է օրենսդրական շրջանակը, դատական իշխանությունն է, որ պետք է մեկնաբանի և կիրառի այն իր որոշումների միջոցով, իսկ գործադիրը հաճախ պատասխանատու է դատական որոշումների կատարման համար՝ ի շահ հասարակության¹⁹: Այսպիսով՝ իշխանական երեք թևերը գործում են փոխկախվածության, համաձայնության կամ տարածայնության հարաբերություններում: Համապատասխանաբար, երբևիցե չի կարող լինել լիակատար «իշխանության տարանջատում»²⁰: Դրա փոխարեն, իշխանական երեք թևերը գործում են զսպումների և հակալեզիվների համակարգում, որոնք միմյանց հաշվետու են պահում՝ ի շահ ամբողջ հասարակության: Ուստի, ընդունված է մտածել, որ ժողովրդավարության ժամանակ իշխանական թևերի միջև որոշ լարվածությունն անխուսափելի է: Նման «ստեղծագործ լարվածության» գոյությունը ցույց է տալիս, որ յուրաքանչյուր թև անհրաժեշտ զսպումներ է իրակա-

18 Ալեքսանդր Համիլթոնը, Ֆեդերալիստ 78-ում, նկարագրել է դատական իշխանությունը որպես երեք իշխանական թևերից ամենափչ վտանգավորը, որովհետ այն «ազդեցություն չունի ո՛չ թրի, ո՛չ դատապանակի վրա... Ճշմարիտ է ասել, որ այն ոչ ՈՒՓ ունի, ոչ ԿԱՄՔ, այլ ունի վճիռ կայացնելու իրավասություն. բայց ամենակարևորը՝ այն կախված է գործադրից՝ օժանդակության համար, նույնիսկ այդ վճիռների կայացման արդյունավետության հարցում»: Համիլթոնի տեսակետը կարող է չարտացոլել դատական իշխանության մասին իրականությունը գործադրի կամ նույնիսկ օրենսդրի գործողությունների առումով՝ 21-րդ դարի Եվրոպայում:

19 Տե՛ս ԵՊԽԵ թիվ 13 (2010) կարծիքը դատական ակտերը կատարելու հարցում դատավորների դերի մասին:

20 Տե՛ս Աևարան Բարակի «Դատավորը ժողովրդավարական հասարակությունում» (Փրինսիպլի հրատարակություն, 2008թ.), գլ. 2:

նացնում մյուս թևերի նկատմամբ և նպաստում է պատճան հավասարակշռության պահպանմանը: Եթե իշխանական երեք թևերի միջև նման լարվածություն չլիներ, կարող են կասկածներ ծագել, որ թևերից մեկը կամ երկուսը այլևս ամբողջ հասարակության անունից հաշվետու չեն պահում մյուսին, և թևերից մեկը կամ մի քանիսը մյուսների նկատմամբ գերակա դիրք են զբաղեցնում: Ուստի, դատական իշխանության և իշխանական մյուս երկու թևերի միջև լարվածությունը չպետք է անպայմանորեն դիտել որպես դատական իշխանության կամ իր անկախության վտանգ, այլ որպես նշան, որ դատական իշխանությունը կատարում է ամբողջ հասարակության անունից մյուս երկու թևերին հաշվետու պահելու իր սահմանադրական պարտավորությունները:

III. Դատական իշխանության անկախությունը և իշխանությունների տարանջատումը

10. Դատական իշխանությունը պետք է անկախ լինի՝ իշխանական մյուս թևերի, ընդհանուր առմամբ՝ հասարակության և վիճող կողմերի նկատմամբ իր գործառույթը կատարելու համար²¹ : Դատավորների անկախությունը սեփական շահերից բխող բացառիկ իրավունք կամ արտոնություն չէ, այլ բխում է իրավունքի գերակայության և բոլոր նրանց շահերից, ովքեր արդարադատություն են փնտրում և ակնկալում: Դատական անկախությունը միջոց է, որով ապահովվում է դատավորների անաչառությունը: Ուստի՝ այն բոլոր ֆալսեթների (և իշխանական մյուս թևերի) համար երաժշիֆի նախապայման է, որ իրենք համահավասարություն կունենան դատարանում²² : Դատարանի անկախությունը գործերը անաչառ ֆնկելու պարտավորության ներհատուկ տարր է²³ : Միայն անկախ դատական իշխանությունը կարող է արդյունավետ իրականացնել հասարակության բոլոր անդամների իրավունքները, հատկապես այն խմբերի, որոնք խոցելի են և ընդունելիություն (հասարակությունում համակիրանք) չունենե՞ն²⁴ : Ուստի, անկախությունը հիմնարար

21 Տե՛ս ԵՊԽԻԹ թիվ 1 (2001) կարծիք, պարբերություններ 11, 12:
 22 Տե՛ս ԵՊԽԻԹ թիվ 3 (2002) կարծիք, պարբերություն 9:
 23 Օրինակ՝ Անգլիայի և Ուելսի բոլոր դատավորները նշանակվելիս պետք է երգվեն, որ վնասներ կայացնելիս առաջնորդվելու են «որենիմ» և այս երգն ստալով՝ առանց վախի կամ կոմիտակալության, կապվածության կամ դժկամության»:
 24 Տե՛ս ՄԻԵԴ-ի վնկունքը ևեռևյալ գործերով՝ Օրտուն ընդդեմ Խարվաթիայի, 16.03.2010թ. – 15766/03 – պարբերություն 147, Սեջուկը և Ֆինչին ընդդեմ Բունիա և Հերցեգովինայի, 22.12.2009թ. – 27996/06 և 34836/06 – պարբերություն. 43, Մունոգ Դիագն ընդդեմ Բալանիայի, 08.12.2009թ. – 49151/07 – պարբերություն 61, Դ. Հ. և այլք ընդդեմ Ուկրաինայի, 23.11.2007թ. – 57325/00 – պարբերություն 176, Գորգելին ընդդեմ Աեհաստանի, 17.2.2004թ. – 44158/98, պարբերություններ 89-90, Բեսարաբիայի մետրապոլիտան եկեղեցին ընդդեմ Մոլդովայի, 13.12.2001թ. – 45701/99 – պարբերություն 116, Սիդիբրադուլուն ընդդեմ Հունաստանի, 10.07.1998թ. – 26695/95 – պարբերություն 41, սե՛ս փոքրամասնությունների մտավ դատարանների

պահանջ է, որը հնարավորություն է տալիս դատական իշխանությանը՝ պաշտպանելու ժողովրդավարությունը և մարդու իրավունքները²⁵ :

11. Իշխանությունների տարանջատման սկզբունքը ինքնին իշխանության դատական անկախության երաշխիք է²⁶ : Այնուամենայնիվ, չնայած հաճախ կարևորվում է դատական իշխանության անկախությունը, պետք է նաև նշել, որ ոչ մեկը, այդ թվում՝ դատական իշխանությունը, չի կարող գերծ լինել բոլոր ազդեցություններից, մասնավորապես, այն հասարակության սոցիալական և մշակութային ազդեցություններից, որտեղ գործում է: Ի վերջո՝ «մարդը կզգի չէ՛ պարփակված ինքն իրենով»²⁷ : Դատական ոչ մի իշխանություն, ինչպես ցանկացած իշխանություն ժողովրդավարական հասարակությունում, լիովին անկախ չէ: Դատական իշխանությունը կախված է մյուսներից՝ ռեսուրսների և ծառայությունների մատուցման առումով, մասնավորապես՝ օրենսդրից, որը պետք է ֆինանսական միջոցներ տրամադրի և ապահովի այն օրենսդրական շրջանակը, որն ինքը պետք է մեկնաբանի և կիրառի: Չնայած դատական գործերն ըստ օրենքի լուծելու պարտականությունը դրված է դատական իշխանության վրա, հանրությունը դատական ակտերը կատարելու հարցում կախված է գործադրից: Դատական ակտերի ի կատար չածելու թերացումները խթանում են դատական իշխանության հեղինակությունը և հարցականի տակ են առնում իշխանությունների տարանջատումը²⁸ : Չնայած իշխանական բոլոր թևերը պարտականություն ունեն ապահովելու, որ իրենց միջև լինի պատշաճ բաժանում, ո՛չ այդ սկզբունքը և ո՛չ էլ դատական իշխանության անկախությունը չպետք է խոչընդոտեն իշխանական թևերի միջև երկխոսությանը: Ընդհակառակը, հիմնարար կերպով անհրաժեշտ է պահպանել իշխանական թևերի միջև ֆննարկումը, որի ժամանակ հաշվի են առնվում թե՛ անհրաժեշտ բաժանումը, թե՛ թևերի միջև փոխկախվածությունը: Այնուամենայնիվ, էական է մնում այն խնդիրը, որ դատական իշխանությունը գերծ մնա իշխանական մյուս թևերի հետ ոչ պատշաճ կապերից, ինչպես նաև նրանց անհարկի ազդեցությունից²⁹ :

կողմից պաշտպանությունը. Մանգալով, Փոբրամանությունների դատական պաշտպանություն, Միխ. Լ. Ռև. 75 (1977) 1162, տխրասաբերք, Դատական ակադեմիայի ծագումները փոբրամանությունների պաշտպանության հարցում, Ելի իրավաբանության դպրոցի իրավական շտեմարան (1982թ.):

25 Տե՛ս Վալկովն ընդդեմ Ուկրաինայի, 09.1.2013թ. -21722/11 -պարբերություն 199:
 26 Տե՛ս նաև Նե գլխավոր հարտուդարի գեկույցը (2014թ.), էջ 22:
 27 Անգլիացի բանաստեղծ Ջոն Դոնն, Մտորումներ, XVII:
 28 Տե՛ս նաև Նե գլխավոր հարտուդարի գեկույցը (2015թ.), էջ 14, 17, 27: Տե՛ս նաև ԵՊԽԵ թիվ 13 (2010) կարծիքը դատական ակտերը կատարելու հարցում դատավորների դերի մասին:
 29 Տե՛ս ԵՊԽԵ թիվ 1 (2001) կարծիքը, պարբերություն 11:

IV. Դատական իշխանության լեգիտիմությունը և դրա տարբերը

Ա. Լեգիտիմության կարևորությունը

12. Իշխանական բոլոր երեք թևերն ունեն նշանակալի իշխանություն: Օրենսդիրը մշակում է օրենքներ և կատարում է բյուջետային հասկացումներ: Գործադիրը իշխանություն է իրականացնում ընդհանուր մինչև ֆիզիկական ուժի կիրառումը (օրենքի սահմաններում), որպեսզի պաշտպանի և ի կատար ածի երկրի օրենքները: Դատական իշխանությունը ոչ միայն որոշումներ է կայացնում անհատ ֆազաբացու և ընդհանուր առմամբ հասարակության համար հիմնարար կարևորություն ունեցող հարցերի շուրջը, այլև իր վճիռներով և որոշումներով ազդում է դատարանից օգնություն հայցող յուրաքանչյուր անձի ընթացիկ գործերի վրա: Դա անելու համար դատավորներին սրվում են ընդարձակ իշխանություն և իրավասություններ: Նման իշխանությունը և իրավասությունները իրականացվում են ամբողջ հասարակության անունից: Հետևաբար, հասարակությունը և իշխանական մյուս թևերը պետք է բավարարված լինեն, որ բոլոր նրանք, ում վստահված են նման իշխանություն և իրավասություն (այսինքն՝ դատավորներին առանձին-առանձին և բոլորին միասին), լեգիտիմ հիմք ունենան, որի հիման վրա ամբողջ հասարակության անունից հանդես կգան նման իշխանությամբ: Բոլոր ժողովրդավարական հասարակություններում օրենսդիր առնվազն մեկ բաղադրիչ մարմին անմիջականորեն ընտրվում է պետության ֆազաբացիների կողմից: Ուժ ունի այն պնդումը, որ ընտրված ներկայացուցիչների կողմից (ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն) նշանակված օրենսդիր և գործադիր մարմինները պետք է այդ հիմքով ունենան «ժողովրդավարական լեգիտիմություն»: Միանգամայն տեղին է հարցնել. որտեղի՞ց է ծագում դատական իշխանության «լեգիտիմությունը»:

Բ. Դատական իշխանության լեգիտիմության տարբեր տարբերը

(1) Դատական իշխանությունը՝ ընդհանուր առմամբ

13. Դատական իշխանությունը ստեղծվել է որպես իրավունքի գերակայության ենթակա ժողովրդավարական պետությունների սահմանադրական շրջանակի մաս: Ուստի, որպես կանոն, եթե նման պետության սահմանադրական շրջանակը լեգիտիմ է, ապա դատական իշխանությունը, որպես այդ սահմանադրության մաս, նույնքան լեգիտիմ է և նույնքան անհրաժեշտ է որպես ժողովրդավարական պետության բաղադրիչ, ինչքան իշխանական մյուս երկու բաղադրիչ թևերը³⁰ : Բոլոր անգամ պետություններն ունեն այս կամ այն ձևի սահմանադրու-

30 Տե՛ս ԵԴԽԻԻ թիվ 1(2001)կարծիքը, պարբերություն 11,տե՛ս նաև ԵԴԽԻԻ Դատավորների Մագնա Կարտան (2010), պարբերություն 1:

թյուն, որը տարբեր եղանակներով (օրինակ՝ մետալոյթի ուժով կամ համընդհանուր փվեարկությունը) ընդունվել է որպես պետության լեգիտիմ հիմք: Բոլոր անգամ պետությունների սահմանադրություններում քաղաքացիական և (ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն) ստեղծվում է դատական իշխանության գործառույթ, որի դերն է՝ պատասխանել իրավունքի գերակայությունը և առանձին գործերի մասով դատական ակտեր ընդունել՝ կիրառելով կանոնները գործող օրենսդրության և նախադեպային իրավունքի համաձայն: Ուստի, այն փաստը, որ սահմանադրությամբ ստեղծվում է դատական իշխանություն՝ այս գործառույթը իրականացնելու համար, ինքնին լեգիտիմություն է հաղորդում դատական իշխանությանը ընդհանուր առմամբ: Դատական գործերով որոշումներ ընդունելիս անհատ դատավորներն իրենց իշխանությունը կիրառում են որպես դատական իշխանության մի մաս: Հետևաբար, հենց այն փաստը, որ դատական իշխանությունը պետության սահմանադրության մասն է, լեգիտիմություն է հաղորդում ոչ միայն դատական իշխանությանը ընդհանուր առմամբ, այլև անհատ դատավորներին:

2) Անհատ դատավորների սահմանադրական կամ ֆորմալ լեգիտիմությունը

14. Սահմանադրությամբ լեգիտիմություն ստացած դատական գործառույթներ իրականացնելու համար յուրաքանչյուր դատավոր պետք է ճշմարտիկ և դրանով դառնա դատական իշխանության մաս: Յուրաքանչյուր դատավոր, որը ճշմարտիկված է սահմանադրության և այլ գործող կանոնների համաձայն, դրանով ձեռք է բերում իր սահմանադրական իշխանությունը և լեգիտիմությունը: Սահմանադրական և իրավական կանոնների համաձայն կատարված այս ճշմարտիկից ենթադրվում է, որ դատավորները իրավունք ունեն կիրառելու իշխանություն և համապատասխան լիազորություններ կիրառելու իրավունքը, ինչպես այն սահմանված է օրենսդրի կամ ձևակերպված է այլ դատավորների կողմից: Սահմանադրության և այլ իրավական կանոնների համաձայն, կոնկրետ երկրում ճշմարտիկան հիմքով անհատ դատավորներին վերապահված լեգիտիմությունը հանդիսանում է անհատ դատավորի «սահմանադրական կամ ֆորմալ լեգիտիմություն»:

15. ԵՊԽՆ-ն արձանագրել է դատավորների ճշմարտիկան տարբեր մեթոդների առկայությունը Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում: Դրանց թվին պատկանում են, օրինակ՝ Դատական իշխանության խորհրդի կամ որևէ այլ անկախ մարմնի կողմից ճշմարտիկանը, խորհրդարանի կողմից ընտրությունը և գործադրի կողմից ճշմարտիկանը: Ինչպես նաև է ԵՊԽՆ-ն, յուրաքանչյուր համակարգ առավելություններ

31 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 1 (2001) կարծիքը, պարբերություն 19-23, տե՛ս նաև Վեներտիկ հանձնաժողով, Դատական ճշմարտիկանը, 2007թ., պարբերություն 9-17:

և քերականություններ³² ունի: Կարելի է պնդել, որ խորհրդարանական փվեարկությանը նեոանկումը, և առավել պակաս՝ գործադրի կողմից նեոանկումը լրացուցիչ ժողովրդավարական լեգիտիմություն են հաղորդում³³, չնայած նեոանկումն այս մեթոդները ֆաղափականացման և իշխանական մյուս թևերից կախվածության վտանգ են պարունակում³⁴: Այս վտանգներին պիմագրավելու համար ԵՊՏ-ն առաջարկել է, որ դատավորի նեոանկումն կամ առաջխաղացման վերաբերյալ բոլոր որոշումները հիմնված լինեն օբյեկտիվ չափանիշների վրա, կամ ընդունվեն անկախ մարմնի կողմից, կամ ենթակա լինեն այնպիսի երաշխիքների, որոնք կապահովեն, որ նման որոշումը չի ընդունվի այս չափանիշներից բացի այլ հիմքով³⁵: ԵՊՏ-ն նաև առաջարկել է, որ դատավորների նեոանկումն կամ առաջխաղացման հարցում մասնակցություն ունենա այլ դատավորների կողմից ժողովրդավարական հիմունքներով ընտրված նեոանկալի ներկայացուցչություն ունեցող անկախ մարմին³⁶: Պատճառովարման ապահովություն ունեցող անհատ դատավորների սահմանադրական լեգիտիմությունը չպետք է խոչընդոտվի օրենսդիր և գործադիր միջոցներով, որոնք կարող են ի հայտ գալ ֆաղափական իշխանության վտիվտությունների արդյունքում:

32 Տե՛ս ԵՊՏ թիվ 1(2001) կարծիքը, պարբերություն 33:

33 Տե՛ս, օրինակ՝ Ֆաբիան Վխորեկ, Դի Վերվալթսոնգ դեր Դոլքրեն Գևալտ, Մոնր-Ջիլբեկ Թյուբինգեն, 2006թ.: Նա պնդում է, որ պետության բոլոր պատկանելի լեգիտիմությունը ի վերջո բխում է «ժողովրդի կամից» (Գերմանիայի սահմանադրության 20(2) հոդված): Նման պնդում կարելի է կատարել այլ սահմանադրությունների համար ևս: Տե՛ս, օրինակ՝ Մարտա և ֆաղափացու իրավունքների մասին 1789 թվականի հռչակագրի 3-րդ հոդվածը, որը ներառվել է Ֆրանսիայի սահմանադրության մեջ. «Ցամակացած սուվերենության հիմքը ժողովուրդն է» (“Le principe de toute Souveraineté réside essentiellement dans la Nation”):

34 Տե՛ս ԵՊՏ թիվ 1(2001) կարծիքը, պարբերություն 33:

35 Տե՛ս ԵՊՏ թիվ 1(2001) կարծիքը, պարբերություն 37:

36 Տե՛ս ԵՊՏ թիվ 1(2001) կարծիքը, պարբերություն 45, առաջորդություն 4, թիվ 10(2007) կարծիքը, պարբերություն 48-51: ՄԻԵԴ-ի համաձայն՝ օրենսդրի և գործադրի կողմից դատավորների նեոանկումները բաշխարելի են, եթե նեոանկված դատավորները չեն ենթարկվում ներգործության կամ նեոանկների, երբ իրականացնում են դատական ակտեր կայացնելու իրենց գործառնությունը: Տե՛ս Ֆլուեն ընդդեմ Մոլդովայի, 3.7.2007թ. - 31001/03 - պարբերություն 27: Իշխանությունների տարանջատման հարցը և դրա կարևորությունը դատավորների նեոանկումների համար փնտրելի են ՄԻԵԴ-ի կողմից. տե՛ս Վալկալի ընդդեմ Ուկրաինայի, 9.1.2013թ. - 21722/11 - պարբերություն 109, և Մակոնոֆն ու Դամյանովիչն ընդդեմ Բուսնիա և Հերցեգովինայի, 18.7.2013թ. - 34179/08 - պարբերություն 49: Վեներտիկ հանձնաժողովի տեսակետով սովորական դատավորների նեոանկումը խորհրդարանական փվեարկությամբ ընդունելի չէ (Վեներտիկ հանձնաժողով, Դատական նեոանկումներ, 2007թ., պարբերություն 12), և հանձնաժողովը առաջարկում է նեոանկումը կատարել դատական մարմինների խորհրդի կողմից, որի անդամների զգալի մասը կամ մեծամասնությունը ընտրվում են դատական իշխանության կողմից. Վեներտիկ հանձնաժողով, Դատավորների նեոանկումներ, 2007թ., պարբերություն 29:

3) Անհատ դատավորների ֆունկցիոնալ լեգիտիմությունը

16. Պետության սահմանադրության և իրավունքի համաձայն դատավորների նշանակումները, դատական գործերը լուծելիս օրենսդրի կողմից մշակված իրավական շրջանակի համաձայն դատավորների սահմանադրական գործառույթի իրականացումը և յուրաքանչյուր դատավորի կողմից սահմանված իրավական կանոնների շրջանակում աշխատանքն իրականացնելու պահանջը նախնական լեգիտիմություն են հաղորդում դատավորին: Բայց լեգիտիմությունը դրանով չի ավարտվում: Ինչպես ԵՊԽՆ-ն նախկինում նշել է, դատական իշխանության նկատմամբ հանրային վստահությունը և հարգանքը դատական համակարգի արդյունավետության երաշխիքներն են³⁷ : Մտապետ լեգիտիմություն ունենալու և պահպանելու համար յուրաքանչյուր դատավոր և դատական իշխանությունը ընդհանուր առմամբ կարող են դառնել միայն հանրության վստահությունը շահելու և պահպանելու միջոցով: Երկրորդ տեսակի լեգիտիմությունը կարող է կոչվել «ֆունկցիոնալ լեգիտիմություն»:

17. «Ֆունկցիոնալ լեգիտիմությունը» պետք է վստահիկ բարձր էթիկական չափանիշների պահպանմամբ, ամենաբարձր որակի աշխատանքի միջոցով: Իր նախորդ Կարծիքներում ԵՊԽՆ-ն ֆիննարիկ է դատական իշխանության լավ աշխատանքի տարբեր հայեցակետերը, դատական համակարգի որակը և արդյունավետությունը պահպանելու և բարելավելու եղանակները՝ ելնելով հասարակության շահերից: Ուստի, ԵՊԽՆ-ն առաջարկություններ է ներկայացրել սրան հասնելու տարբեր եղանակների մասին, այսինքն՝ դատավորների նախնական և ընթացիկ վերապատրաստում³⁸ , արդար դատաֆնոնություն ողջամիտ ժամկետներում³⁹ , միջազգային և եվրոպական իրավունք⁴⁰ արդյունավետ կիրառում⁴¹ , դատական ակտերի որակ⁴² , դատական ակտերի արդյունավետ կատարում⁴³ , տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ⁴⁴ , դատավորների մասնագիտացում⁴⁵ և դատավորների գնահատում⁴⁶ : ԵՊԽՆ-ն նշել է, որ բարձր որակի դատական ծառայություններ տրամադրելու համար, դատական իշխանությունը պետք է աշխատի նաև դատախազների⁴⁷

37 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 3 (2002) կարծիքը, պարբերություն 22:
 38 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 4 (2003) կարծիքը:
 39 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 6 (2004) կարծիքը:
 40 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 9 (2006) կարծիքը:
 41 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 10 (2007) կարծիքը:
 42 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 11 (2008) կարծիքը:
 43 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 13 (2010) կարծիքը:
 44 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 14 (2011) կարծիքը:
 45 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 15 (2012) կարծիքը:
 46 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 17 (2014) կարծիքը:
 47 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 12 (2009) կարծիքը:

և փաստաբանների հետ⁴⁸ պատժան եղանակով: Այս սկզբունքները կիրառելիս անհատ դատավորները, ինչպես նաև ընդհանուր առմամբ դատական իշխանությունը, պետք է առավելագույնս ձգտեն ընդունելու բարձր որակի դատական ակտեր՝ էթիկական բարձր չափանիշների հիման վրա: Անհատ դատավորները և ընդհանուր առմամբ դատական իշխանությունը կարող են պահպանել լեգիտիմությունը և ֆազդա-ցիների հարգանքը իրենց աշխատանքի արդյունավետության և որակի միջոցով:

18. Դատավորները պետք է իրենց պարտականությունները կատարեն կարգապահական և ընթացակարգային կանոններով, ինչպես նաև ֆրեական իրավունքով⁴⁹ սահմանված կանոնների համաձայն: Դատավորի լիազորությունները կապակցված են համարության, արդարու-թյան, արդարացիության և ազատության սկզբունքների հետ: Ուստի, դատավորները իրենց պարտականությունները պետք է իրականացնեն մասնագիտական վարվելակերպի ամենաբարձր չափանիշների հիման վրա⁵⁰ : Թիվ 3 (2002) կարծիքի մեջ ԵՊԽԿ-ն ֆինարկիլ է մասնագիտական վարվելակերպի նման չափորոշիչները և սկզբունքները⁵¹ : Նման սկզբունքների հետ աշխատանքն օգնում է ապահովելու անհատ դատավորների լեգիտիմությունը, որոնք կազմում են ընդհանուր առմամբ դատական իշխանության մաս:

19. Ինչպես իշխանական մյուս թևերը, դատական իշխանությունը պետք է վստահություն և իր նկատմամբ հանդիմանություն վստահի՝ հասարակությանը և իշխանական մյուս թևերին լինելով հաշվետու⁵² : Հաջորդիվ անհրաժեշտ է ուսումնասիրել, թե ինչու և ինչպես պետք է դատական իշխանությունը և անհատ դատավորները հաշվետու լինեն հասարակության առջև:

V. Դատական իշխանության հաշվետվողականությունը

Ա. Ինչու է հաշվետվողականությունը կարևոր

20. Վերջին տարիներին հանրային ծառայություն մատուցողները դարձել են ավելի բաց և ընդունել են, որ իրենք պետք է առավել շատ բացարձայնություններ տան իրենց աշխատանքի վերաբերյալ այն հան-

48 Տե՛ս ԵՊԽ թիվ 16 (2013) կարծիքը:
 49 Հնրացակարգային պահանջվող կանոնի օրինակ է, երբ դատավորը պետք է բացարկ հայտնի, երբ գոյություն ունի շահերի բախում, կամ դա այդպես է ընկալվում:
 50 Տե՛ս ԵՊԽ թիվ 3 (2002) կարծիքը, պարբերություն 8:
 51 Տե՛ս ԵՊԽ գլխավոր ֆարսուղարի գեկույցը (2015թ.), էջ 9:
 52 2013-2014թթ. իր գեկույցում ԵՊԽԿ-ն մեկնաբանել է, որ այն դատական իշխանու-թյունը, որը ցանկանում է ունենալ անկախություն, բայց որը հրաժարվում է հասա-րակությանը հաշվետու լինելուց, չի վայելի հասարակության վստահությունը: Տե՛ս ԵՊԽ 2013-2014թթ. գեկույցը, էջ 4:

րությանը, որին իրենք ծառայում են: Որպես հետևանք՝ հանրության առջև հաշվետվողականությունը մեծ կարևորություն է ստացել համարային կյանքում⁵³ : Հանրային մարմինը համարվում է «հաշվետու», եթե բացատրություն է տալիս իր գործողությունների համար, և նույնչափ կարևոր է, երբ հանրային մարմինը պատասխանատվություն է ստանձնում այդ գործողությունների համար: «Հաշվետվողականությունը» էական է դատական իշխանության համար նույնչափ, որքան իշխանական մյուս թևերի համար, որովհետև, ինչպես վերջիններս, այն նույնպես ծառայում է հանրությանը⁵⁴ : Ավելին՝ խիստ հավասարակշռություն պահպանելու պայմանով դատական իշխանության անկախության և հաշվետվողականության երկու սկզբունքները անհամադրելի հակադրություններ չեն: Դատական համատեքստում «հաշվետվողականությունը» պետք է հասկանալ որպես հաշվետու լինելու պահանջ, այսինքն՝ հիմնավորումների և բացատրությունների տրամադրում այն որոշումների և վարվելակերպի մասով, որոնք վերաբերում են դատավորների կողմից լուծման ենթակա գործերին: «Հաշվետու» չի նշանակում, որ դատական իշխանությունը պատասխանատու կամ ենթակա է մեկ այլ իշխանական թևի, որովհետև դրանով կհեռանա անկախ մարմին լինելու իր սահմանադրական դերից, որի գործառույթը կայանում է առաջադեմ և օրենքի համաձայն դատական գործեր լուծելու մեջ: Եթե դատական իշխանությունը «հաշվետու» լիներ իշխանական մեկ այլ թևին՝ նրան պատասխանատու կամ ենթակա լինելու իմաստով, ապա, երբ ֆինլիին իշխանական այլ թևերին առնչվող գործեր, դատական իշխանությունը չէր կարողանա իրականացնել իր սահմանադրական դերը՝ ինչպես նշված է վերևում:

21. Դատական իշխանությունը (ինչպես մյուս իշխանական թևերը) հանրային ծառայություններ է մատուցում: Ասխույմ է, որ նա պետք է հաշվետու լինի (վերևում բացատրված իմաստով) այն հասարակությանը, որին ծառայում է: Դատական իշխանությունը պետք է իրականացվի իրավունքի գերակայության և արդարադատության հայցող և ակնկալող անձանց շահերից ելնելով⁵⁵ : Ուստի, դատական իշխանությունը պարտականություն ունի ապացուցելու իշխանական մյուս թևերին և լայն հասարակությանը, թե ինչպես է կիրառել իր իշխանությունը,

53 Տե՛ս դատական հաշվետվողականության բնութագրման համար. Գրեհամ Գի, Ռոբերթ Հեյզել, Քեյթ Մալեան և Պարիկ Օ'Քոլայեն, «Դատական իշխանության անկախության բաղադրամասերը ՄԹ-ի փոփոխվող սահմանադրությունում», Քեմբրիջի համալսարանի կրթաբանություն, 2015թ., էջ 16–22:

54 Լավագույն կառավարման և դատական իշխանության բեմայով տե՛ս ԵՊԽՍ թիվ 7 (2005) կարծիքը, ԵՊԽՍ թիվ 10 (2007) կարծիքը և ԵՊԽՍ թիվ 14 (2011) կարծիքը:

55 Տե՛ս ԵՊԽՍ թիվ 1(2001) կարծիքը, պարբերություն 11, 4րդ թիվ թիվ 10 (2007), պարբերություն 9:

իրավասությունը և անկախությունը⁵⁶ : Դատարաններից օգտվողների կողմից ահող պահանջ կա ունենալու առավել արդյունավետ դատական համակարգ: Դատարանների առավել լավ հասանելիությունը համարվում է ահող կարևորության խնդիր⁵⁷ : Արդյունավետությունը և հասանելիությունը համարվում են «հաշվետվողականության» ցուցանիշներ: Այս միտումները ԵՊՏՆ-ի կողմից նախկինում ևս ճանաչում ունեին: Պնդելով, որ դատական համակարգերը պետք է ամենաբարձր որակի և պատճան հաշվետվողականությամբ արգարադատություն ապահովեն, ԵՊՏՆ-ն շեշտել է ընդհանուր հասարակության⁵⁸ նկատմամբ դատական իշխանության «հաշվետվողականության» կողմերից մեկը:

22. Կան այլ պատճառներ, թե ինչու դատական իշխանությունը պետք է հաշվետու լինի իշխանական մյուս թևերին՝ վերևում ֆինադկված իմաստով: Նախ՝ դատական իշխանության կողմից կիրառման ենթակա օրենսդրական շրջանակը ստեղծվում է օրենսդրի կողմից: Ուստի՝ օրենսդիրն իրավունք ունի հաշվետվողականությունն ապահովելու, թե արդյոք որոշումները ընդունվել են պատճան հիմնավորումներով, ինչպես են մեկնաբանվել այն օրենքները, որոնք ինքը ընդունել է, և ինչպես են դրանք կիրառվել դատական իշխանության կողմից: Երկրորդ, հասարակության առջև իր պարտականությունները կատարելու համար դատական իշխանությունը ֆինանսական ռեսուրսներ է ստանում օրենսդրի կողմից, իսկ շատ անգամ պետություններում՝ գործադրի կողմից ընդունված որոշումների հիման վրա: Ինչպես ԵՊՏՆ-ն ընդգծել է նախկինում, Եվրոպայի խորհրդի ընդհանուր սկզբունքները և չափանիշները անգամ պետություններին պարտավորեցնում են այնպիսի ֆինանսական ռեսուրսներ տրամադրել, որոնք համապատասխանում են տարբեր դատական համակարգերի կարիքներին⁵⁹: ԵՊՏՆ-ին ուղարկված հարցառարերից ակնհայտ է, որ անգամ պետություններում դատական մարմինների վարչական և ֆինանսական ինֆրավարությունը բավականին տարբեր է: ԵՊՏՆ-ն առաջարկել է ավելացնել դատարանների վարչական և ֆինանսական անկախությունը՝ պաշտպանելու համար դատական իշխանության անկախությունը⁶⁰: Այնուամենայնիվ, ինչպես էլ դատական իշխանության բյուջետային և վարչական ղեկավարումը կազմակերպված լինի որևէ երկրում, դատական իշխանության ռեսուրսները հատկացվում են

56 Տե՛ս ԵՊՏՆ թիվ 2013-2014 գեկույցը, էջ 13:

57 Տե՛ս ԵՊՏՆ թիվ 6 (2004) կարծիքը, պարբերություն 1:

58 Տե՛ս ԵՊՏՆ թիվ 17 (2014) կարծիքը, պարբերություն 23:

59 Տե՛ս CM/Rec(2010)12 հանձնարարականը, պարբերություն 32, և ԵՊՏՆ թիվ 2 (2001) կարծիք, պարբերություն 4, Կարծիք թիվ 10 (2007), պարբերություն 37, Կարծիք թիվ 17 (2014), պարբերություն 35:

60 Տե՛ս ԵՊՏՆ թիվ 2 (2001) կարծիք, պարբերություն 14, Կարծիք թիվ 10 (2007), պարբերություն 12:

խորհրդարանի կողմից, և, ի վերջո, ստացվում են հարկատու ֆազմացիներին: Ինչպես օրենսդիրը և գործադիրը հաշվետու են, թե ինչպես են հատկացվում ռեսուրսները, այնպես էլ դատական իշխանությունը պետք է հաշվետու լինի հասարակությանը, թե ինչպես են հատկացված ֆինանսական ռեսուրսները ծախսվել հասարակության առջև իրականացվող պարտականություններն իրականացնելիս⁶¹:

Բ. Ինչպե՞ս պետք է իրականացվի հաշվետվողականությունը

1) Ինչի՞ համար պետք է դատական իշխանությունը հաշվետու լինի

23. Արդարադատության իրականացման միջոցով փորձ է արվում լուծելու վեճերը, և իր կողմից կայացվող որոշումների միջոցով դատական իշխանությունը իրականացնում է թե՛ «նորմատիվ» և թե՛ «կրթական» դեր՝ ուղղորդելով ֆազմացիներին, սրամադրելով նրանց տեղեկություններ և համոզվածություն օրենքի և դրա գործնական կիրառության վերաբերյալ⁶² : Ուստի, նախ և առաջ, դատական իշխանությունը պետք է հաշվետու լինի դատավորների կողմից կատարված աշխատանքի միջոցով, երբ վերջիններս որոշումներ են կայացնում իրենց ներկայացված գործերի մասով, առավել կոնկրետ՝ նրանց կայացրած դատական ակտերի և այդ ակտերի հիմնավորումների միջոցով: Դատական որոշումները պետք է բաց լինեն մանրագին ֆինանսման և բողոքարկման համար⁶³ : Սա կարող է կոչվել «դատական հաշվետվողականություն», և դա առաջնահերթ խնդիր է: Դատական իշխանության անկախության հիմնարար սկզբունքի համաձայն՝ բողոքարկման համակարգը սկզբունքորեն այն միակ եղանակն է, որի միջոցով արդեն ընդունված դատական ակտը կարող է բեկանվել կամ փոփոխվել, և միակ եղանակը, որով դատավորները կարող են հաշվետու լինել իրենց կայացրած դատական ակտերի համար, այն դեպքերում, երբ վերջիններս չեն գործել անբարեխղիվ:

24. Այն երկրներում, որտեղ դատավորները պատասխանատու են դատական համակարգի կառավարման համար (որի մեջ երբեմն մտնում են դատաբանների ընդգեները), դատական իշխանությունը պետք է հաշվետու պահի այդ ռեսուրսների ղեկավարման համար իշխանական մյուս քեներին և, ընդհանուր առմամբ, հասարակությանը⁶⁴: Այս ոլոր-

61 Եվրոպական մյուս քեները պարտավորություն ունեն պատճան ֆինանսավորում սրամադրելու դատական իշխանությանը. ԵԴԽՍ թիվ 2 (2001) կարծիք:

62 ՏԵ՛ս ԵԴԽՍ թիվ 7 (2005) կարծիք, պարբերություն 7:

63 Կոնսիլի և Մոնր, «Դատական համակարգերում անկախության և հաշվետվողականության հաստեցում», 3 Ուլրիխ իրավաբանական ակնարկ ամսագրում, (2007) 26, 31-32, սա կոչվել է «իրավական և դատական հաշվետվողականություն»:

64 Կոնսիլի և Մոնր, «Դատական համակարգերում անկախության և հաշվետվողականության հաստեցում», 3 Ուլրիխ իրավաբանական ակնարկ ամսագրում, (2007) 26, 33-34, սա կոչվել է «կառավարչական հաշվետվողականություն»:

տում այն դատավորները, որոնց շնորհիվ է հանրային ֆինանսական միջոցները կառավարելու իրավունքը, սկզբունքորեն հանդես են գալիս նույն կերպ, ինչպես ցանկացած պետական մարմին, որն ունի հարկատուների գումարը ծախսելու պարտականություն:

2) Ո՞ւմ են պատասխանատու դատավորները

25. Անհատ դատավորները և դատական իշխանությունն ընդհանուր առմամբ հաշվետու են երկու մակարդակներում: Նախ, նրանք հաշվետու են (վերևում նշված իմաստով) դատավարության կոնկրետ կողմերին, որոնք արդարադատություն են հայցում կոնկրետ դատական գործով: Երկրորդ, նրանք հաշվետու են (վերևում նշված իմաստով) իշխանական այլ թևերին, նրանց միջոցով՝ լայն հասարակությանը:

3) Ինչպե՞ս է դա արվում

ա) Հաշվետվողականության տարբեր տարբերը

26. Գոյություն ունեն հաշվետվողականության տարբեր ձևեր: Նախ, ինչպես բացատրվեց վերևում, դատավորները պետք է հաշվետու լինեն իրենց կողմից ընդունված որոշումների համար բողոքարկման գործընթացի միջոցով («դատական հաշվետվողականություն»): Երկրորդ, դատավորները պետք է թափանցիկ աշխատեն: Դրնբաց դատական նիստ հրավիրելով կամ հանրության համար հասանելի դատական ակտերը հիմնավորելով (բացառությամբ բացառիկ դեպքերի), անհատ դատավորները բացատրում են իրենց գործողությունները և որոշումները դատավարության կողմերին, որոնք արդարադատություն են հայցում, դրանով դատավորները հաշվետու են նաև իրենց գործողություններին համար իշխանական մյուս թևերի և լայն հասարակության առջև: Հաշվետվողականության նման ձևը կարող է կոչվել «բացատրական հաշվետվողականություն»: Երրորդ, եթե դատավորը ներգրավվել է ոչ պատշաճ գործողության մեջ, ապա նա պետք է ավելի խիստ հաշվետվողականության ենթարկվի, օրինակ՝ նա պետք է ենթարկվի կարգապահական կամ, եթե անհրաժեշտ է, քրեական պատասխանատվության: Սա կարող է կոչվել «պատժիչ հաշվետվողականություն»:

բ) Բացատրական հաշվետվողականություն

ի) Դրնբաց նիստեր և դատական ակտեր

27. Դատավորական աշխատանքի հիմնական ելակետը, ինչպես օրինակ՝ հանրային լսում անցկացնելու և հանրությունը հասանելի հիմնավորված որոշումներ ընդունելու պահանջը, հիմնվում է այն սկզբունքի վրա, որ դատավորները պետք է հաշվետու լինեն իրենց վարքագծի և

որոշումների համար: Դրեքաց դատական նիստերի ժամանակ դատավորները լսում են դատավարության կողմերի և վիճակների ապացույցները և փաստաբանների ելույթները: Դատավորները (սովորաբար) օրենքը հանրության առջև են բացատրում: Լայն հանրությունը կարող է ներկա լինել դատական նիստերին՝ տեղյակ լինելու համար օրենքներին և կողմերի նկատմամբ դատավորի (դատավորների) վերաբերմունքին⁶⁵ : Բաց ընթացակարգը երաշխավորում է արդար դատակնույթյան իրավունքը՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն: Ավելին, դատական նիստերին ներկա գտնվելով (կամ, որոշ պետություններում, դատական նիստերը հեռուստացույցով⁶⁶ կամ առցանց դիտելով) և նիստերի գեկույցների միջոցով հանրությունը ավելի լավ կարող է հասկանալ դատական գործընթացը: Այս եղանակով դատավորները և ընդհանրապես դատական իշխանությունը նույնպես հաշվետու են: Չնայած պաշտոնական ընթացակարգային կանոնները կարևոր են դատական իշխանության նկատմամբ հանրային վստահության համար, որոշիչ կարևորություն ունեն նաև դատական իշխանության աշխատանքներին հետևող քաղաքացիների գործնական վերձառությունը և առանձին դատավարությունների մասին լրատվամիջոցներում հրապարակված սուույց տեղեկությունները⁶⁷ :

28. Դատավորները պետք է հիմնավորեն իրենց որոշումները, որոնք պետք է հրապարակվեն՝ բացառությամբ բացառիկ դեպքերի: Այս եղանակով դատավորները հաշվետու են իրենց որոշումների համար և դատավարության կողմերին, ինչպես նաև լայն հասարակությանը հնարավորություն են տալիս հասկանալու և վիճարկելու իրենց հիմնավորումները: Ուստի՝ որոշումները պետք է անպայմանորեն ընկալելի լինեն, ինչպես ԵՊԽՆ-ն նշել է նախկինում⁶⁸ : Եթե գործով պարտվող կողմը համաձայն չէ որոշմանը, ապա նա կարող է բողոքարկել այն: Բողոքարկման համակարգի առկայությունը (և նույնիսկ վտանգը) պետք է ապահովի դատական ակտերի կայացման բարձր չափորո-

65 Դատաբանների և դատական վարչքի մասնակիցների թեմայով տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 7(2005) կարծիքը, պարբերություններ 24-26: Բացառություններ կարող են կատարվել, եթե դատավարության կողմերի շահերը գաղտնիության նկատառումներով զա են պահանջում:

66 Տե՛ս հեռուստատեսությունում դատական վարչքների գաղտնի հարցերի թեմաներով. ԵՊԽՆ թիվ 7(2005) կարծիքը, պարբերություն 44-50:

67 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 7(2005) եզրակացությունը, պարբերություններ 9, 24-26, տե՛ս նաև Բուհլման և Կուկ, «Դատական իշխանության նկատմամբ վստահությունը. դատական համակարգերի անկախության և լեգիտիմության համեմատություն», Արևմտաեվրոպական քաղաքականություն, հոտար 34, թիվ 2 (2011) 317, 332:

68 Տե՛ս դատական ակտերի որակի թեմայով ԵՊԽՆ եզրակացություն թիվ 11 (2008), Կարծիք թիվ 7(2005), պարբերություն 56:

շիջներ, որոնք ընդունվում են ողջամիտ ժամկետներում: Սա բխում է կողմերի և լայն հասարակության շահերից: Եթե դատական ֆնոն-
 քյունը տեղի չի ունեցել ողջամիտ ժամկետներում⁶⁹, ապա պետք է
 հնարավոր լինի օգտվել հատուկ իրավական պաշտպանության միջոց-
 ներից, նախընտրելի է՝ ներպետական դատարաններում, իսկ եթե
 նման պաշտպանության միջոցներ հասանելի չեն՝ Մարդու իրավունի-
 ների եվրոպական դատարանում: Եթե դատավորը ավարտում է իր
 աշխատանքը, և դատական ակտը կայացվում է, ապա հանրային
 շահերից բխում է, որ այն արագ և արդյունավետ կերպով կատարվի⁷⁰:
 Դատական ակտերը կատարելու առնչությամբ դատական իշխանու-
 քյունը հաճախ կախված է գործադիր իշխանությունից:

ii) Բացատրական հաշվետվողականության այլ մեխանիզմներ

29. Գոյություն ունեն մի շարք այլ եղանակներ, որոնց միջոցով դա-
 տական իշխանությունը կարող է հաշվետու լինել իր աշխատանքի
 համար, և, եթե կիրառելի է՝ արդարադատության վարչարարության
 մասով համակարգի ղեկավարման համար: Նման միջոցները երբեք
 չպետք է դատական իշխանության աշխատանքների միջամտման ձևով
 չարաշահվեն իշխանական մյուս թևերի կողմից: Միջոցներից մեկն
 ակնհայտորեն արտաֆին է, օրինակ՝ տարեկան հաշվետվությունների
 միջոցով, որոնք հասանելի են հանրությանը: Դատական իշխանության
 հաշվետվողականության արտաֆին մեթոդներից են հանրային աու-
 դիտի հանձնաժողովների կողմից իրականացվող աուդիտը, տեսուչ-
 ների աշխատանքը⁷¹ և հետաֆնությունները: Տեղական կամ ազգային
 մակարդակներում շատ անգամ պետություններ հիմնել են օմբուսմենի
 ինստիտուտը, հանրային կամ ֆադաֆացիների պաշտպանների կամ
 հաշտարարների ինստիտուտը, կամ ընդհանուր իրավասության տեսուչ-
 ների ինստիտուտը, որոնք նշանակվում են գործադրի կամ խորհրդա-
 րանի կողմից՝ հաճախ ունենալով նշանակալի անկախություն: Նրանք
 հաճախ աշխատում են դատական իշխանությանը հաշվետու պահելու
 ուղղությամբ (թե ինչպես պատշան հավասարակշռություն պահել հա-
 վետվողականության և արտաֆին միջամտության միջև՝ կֆնակրկի
 ստորև ներկայացված VI բաժնում):

30. Մյուս միջոցները ներֆին են՝ դատավորների անհատական գնա-
 հատման միջոցով: Շատ անգամ պետություններում դատավորները
 լիազորությունները ստանձնելուց հետո իրենց կարիերայի այս կամ
 այն փուլում ենթակա են ինչ-որ ձևով իրականացվող անհատական

69 Տե՛ս ԵԴԽԽ թիվ 6 (2004) կարծիքը:
 70 Տե՛ս ԵԴԽԽ թիվ 13 (2010) կարծիքը, տե՛ս ԵՆ գլխավոր ֆարտուղարի գեկույցը (2015թ.),
 էջ 14, 17, 27:
 71 Տե՛ս ԵԴԽԽ թիվ 1 (2001) կարծիքը, պարբերություններ 27, 69, առաջարկ 10:

գնահատման: Գնահատումը կարող է օգտակար միջոց լինել դատավորներին հաշվետու պահելու համար: Ինչպես բացատրվել է ԵՊԽՆ-ի կողմից, դատավորների աշխատանքի անհատական գնահատումը կարող է օգնել տեղեկություններ ստանալու անհատ դատավորների կարողությունների և դատական իշխանության ուժեղ և թույլ կողմերի մասին: Գնահատման միջոցով հնարավոր է պարզել, թե ով է ծառայողական առաջխաղացման համար լավագույն թեկնածուն, ինչը կպահպանի և նույնիսկ կբարելավի դատական համակարգի որակը⁷² : Գնահատումը չի կարելի չարաշահել, օրինակ՝ դատավորին ենթարկել ֆաղափական նկատմաների կամ հարցականի տակ առնել առանձին դատական ակտեր:

(iii) Փաղափական այլ թևերի հետ ֆինանսավորումը

31. Իշխանական երեք թևերից յուրաքանչյուրը արդյունավետ աշխատանքի համար կախված է մյուս երկու թևերից: Դեպքում է, որ բոլոր թևերի միջև գոյություն ունենա յուրաքանչյուր թևի արդյունավետությունը բարձրացնելու և մյուս երկու թևերի հետ համագործակցության մասին ֆինանսավորում: Եթե նման ֆինանսավորումը իրականացվում է և փախադարձ հարգանքի մթնոլորտում, և պահպանվում է նման փոխանակման մասնակից դատավորների անկախությունը և անհատությունը⁷³ , ապա դրանք շահեկան կլինեն իշխանական բոլոր երեք թևերի համար⁷⁴ : ԵՊԽՆ-ն շեշտել է դատական ոլորտի ազգային ֆաղափականությունը վերաբերող բանավեճերում դատավորների մասնակցության կարևորությունը: Բացի դրանից՝ դատական իշխանությունից պետք է խորհրդատվություն ստանալ իրենց կարգավիճակի և դատական համակարգի գործունեության մասին, ինչպես նաև ակտիվ դեր պետք է խաղալ այդ հարցերի շուրջ օրենսդրության նախագծման գործընթացում⁷⁵ : Դատավորների փորձառությունը նույնիսկ արժեքավոր է, երբ հարցը վերաբերում է դատական ոլորտի ֆաղափականությունից դուրս հարցերին: Օրինակ՝ ապացույցներ ստանալու խորհրդարանական հանձնաժողովներին, դատական իշխանության ներկայացուցիչները (օրինակ՝ դատական իշխանության բարձրագույն մարմինը կամ Արդարադատության բարձրագույն խորհուրդը) կարող են բարձրացնել մտահոգություններ օրենսդրական ծրագրերի վերաբերյալ, ինչպես նաև

72 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 17 (2014) կարծիքը:

73 Տե՛ս ՄԻԵԴ. Բական ընդդեմ Հունգարիայի, 27.5.2015թ. –20261/12–պարբերություններ 99-102:

74 Կոնաինի և Մոնր, «Դատական համակարգերում անկախության և հաշվետվողականության հաստեցում», 3 Ուլրիխ իրավաբանական ակնարկ ամսագրում, (2007) 26, 41-42, ֆորովել է «կոմագործակցային հաշվետվողականության» գաղափարը:

75 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 3 (2002) կարծիք, պարբերություն 34, Բելգիան և Մոնտենեգրոն տեղեկացրել են նման փոխանակումների փաստի մասին:

կարող են դատական իշխանության տեսակետը տրամադրել տարբեր գործնական հարցերի շուրջը: Որոշ անդամ պետություններ տեղեկացրել են, որ իրենք ունեցել են դրական փորձառություն նման փոխանակումներից⁷⁶ : Որոշ անդամ պետություններում դատական իշխանությունը երկխոսության մեջ է մտնում գործադիր իշխանության հետ, երբ դատավորները ժամանակավոր բացակայում են, որպեսզի աշխատեն արդարադատության նախարարության ֆալսիֆիկացիայի կամ ֆրեական վարչություններում⁷⁷ : Այլ անդամ պետություններում, այնուամենայնիվ, սա դիտվում է որպես դատական անկախության խախտում⁷⁸ :

iv) Հանրության հետ երկխոսությունը

32. Ինչպես ԵՊԽՆ-ն նախկինում նշել է, հանրության հետ երկխոսությունը, լինի դա անմիջական, թե լրատվամիջոցների միջոցով, նշանակալի է ֆալսիֆիկացիայի գիտելիքներն իրավունքի մասին բարելավելու և դատական իշխանության նկատմամբ նրանց վստահությունը մեծացնելու համար⁷⁹ : Որոշ անդամ պետություններում դատավորների օգնականների նշանակումը դիտվում է որպես օգտակար կապ դատական իշխանության և հանրության միջև: «Արդարադատության և հասարակության մասին» իր թիվ 7(2005) Կարծիքում ԵՊԽՆ-ն առաջարկել է, որ դատական իշխանությունը և առանձին դատարաններ պետք է ակտիվ կերպով կապեր հաստատեն լրատվամիջոցների և անմիջականորեն հանրության հետ⁸⁰ : Օրինակ՝ դատարանները պետք է կրթական դեր ստանձնեն՝ կազմակերպելով այցելություններ աշակերտների և ուսանողների համար, տրամադրելով տեղեկություններ և ակտիվ կերպով դատական ակտերը հանրությանը և լրատվամիջոցներին մեկնաբանել՝ խթանելու ընկալումը և կանխելու թյուրբացմանները⁸¹ : Չնայած լրատվամիջոցների հետ աշխատանքը դիտվում է պարունակում, այնուամենայնիվ դատարանները կարող են խուսափել հանրային թեր-ներկայացվածությունից՝ ակտիվ կապեր հաստատելով և բացատրական աշխատանքներ տանելով: Դա անելով՝ դատական իշխանությունը կարող է հաշվետու լինել հասարակությանը և ապահովել, որ դատական համակարգի մասին հանրային ընկալումները լինեն ճիշտ և արտացոլեն դատավորների կողմից գործադրված ջանքերը: Այս ձևով

76 Տե՛ս ՄԹ-ում դատավորների և խորհրդարանի միջև փոխաբաբերության թեմայով. Գրասան Գի, Ռոբերթ Հեյզել, Քեյթ Մալեոն և Պատրիկ Օ'Բրայեն. «Դատական անկախության ֆալսիֆիկացիայի շուրջը ՄԹ-ի փափայկվող սահմանադրությունում», Քեմբրիջի համալսարանի հրատարակություն, 2015թ., էջ 92-125:

77 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 3 (2203) կարծիքը, պարբերություն 36:

78 Տե՛ս Լիտվայի Սահմանադրական դատարանի որոշումը, 21.12.1999թ., IV.9:

79 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 7 (2005) կարծիքը:

80 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 7 (2005) կարծիքը, C:

81 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 7 (2005) կարծիքը, պարբերություններ 7-23:

դատավորները կարող են նաև իրագեկել հանրությանը, որ սահմաններ կան այն բանում, թե ինչ կարող է անել դատական համակարգը⁸² :

գ) «Պատժիչ հաշվետվողականություն»

33. Ինչպես ԵՊԽՆ-ն նախկինում ֆննարկել է, դատավորի բուրբ գործողությունները պետք է համապատասխանեն մասնագիտական վարվելակերպի գործող սկզբունքներին, սահմանված կարգապահական կանոններին և, դատական անկախությունն ու անաչառությունը պահպանելու պայմանների շրջանակում, ֆրեական իրավունքին: Մասնագիտական վարվելակերպի սկզբունքների կիրառումն ապահովվում է կարգապահական պատասխանատվության համակարգերի միջոցով⁸³ : Հաշվի առնելով էթիկայի և լավ վարվելակերպի կարևորությունը դատական իշխանության նկատմամբ հանրային վստահության համար՝ դատավորները պետք է պատշաճ վարք դրսևորեն թե՛ իրենց պաշտոնեական պարտականությունները կատարելիս, թե՛ անձնական կյանքում⁸⁴ և պետք է հաշվետու լինեն իրենց վարքի համար, եթե դա ընդունված նորմերից դուրս է: Երբեմն անհատ դատավորների վարվելակերպը նորմերից դուրս է, այնպես որ գուտ պարզաբանումը բավարար չէ: Արդյունքում այն, որ հասարակությունը նման լայն իրավասություններ և վստահություն է տալիս դատավորներին, պահանջում է, որ գոյություն ունենան դատավորներին պատասխանատու պահելու միջոցներ և նույնիսկ նրանց լիազորությունները դադարեցնելու միջոց այն դեպքերում, երբ վարքագծից շեղումները այնքան մեծ են, որ նման միջոցը դառնում է արդարացի⁸⁵ : Սա հատկապես կիրառելի է դատական ոլորտում կառույցիայի դեպքերի համար⁸⁶ , ինչը հիմնարար կերպով խթանում է հանրային վստահությունը դատական իշխանության անաչառության և անկախության նկատմամբ: Դատավորի հակաիրավական վարքագծի ալլ դեպքերում հարկ է կիրառել ֆրեական⁸⁷ , ֆադաբացիական⁸⁸ կամ կարգապահական⁸⁹ պատասխանատվության այլ միջոցներ՝ կախված հակաիրավական արարքի բնույթից:

VI. Ինչպե՞ս են «լեգիտիմության» և «հաշվետվողականության»

82	Տե՛ս ԵՊԽՆ	թիվ 7 (2005) կարծիքը,	պարբերություն 27:
83	Տե՛ս ԵՊԽՆ	թիվ 3 (2002) կարծիքը,	պարբերություն 49, առաջաբերություն iii:
84	Տե՛ս ԵՊԽՆ	թիվ 3 (2002) կարծիքը,	պարբերություն 50, առաջաբերություն ii:
85	Տե՛ս ԵՊԽՆ	թիվ 3 (2002) կարծիքը,	պարբերություն 51:
86	Տե՛ս ԵՊ Գլխավոր ֆարսուղարի գեկույցը (2015թ.), էջ 24-25, տե՛ս նաև Գրեկոյի չորսրոր գնահատման փուլը, www.coe.int/greco :		
87	Տե՛ս ԵՊԽՆ	թիվ 3 (2002) կարծիքը,	պարբերություն 52-54:
88	Տե՛ս ԵՊԽՆ	թիվ 3 (2002) կարծիքը,	պարբերություն 55-57:
89	Տե՛ս ԵՊԽՆ	թիվ 3 (2002) կարծիքը,	պարբերություններ 58-74, տե՛ս նաև Կիլյան առաջաբերությունը, պարբերություններ 25-26:

պահանջները ազդում իշխանական մյուս երկու թևերի հետ փոխհարաբերությունների վրա

34. Լեգիտիմությունը և հաշվետվողականությունը սերտորեն փոխկապակցված են: Դատական իշխանությունը պետք է փորձի պահպանել և ապացուցել իր լեգիտիմությունը հանրությանը հաշվետու լինելու միջոցով: Դա անելու հիմնական միջոցը լավագույն որակի աշխատանք մատուցելն է և անմիջականորեն լայն հասարակությանը իր գործողությունները և վարվելակերպը մեկնաբանելը: Ինչպես արդեն նշվել է, իշխանական թևերից ոչ մեկը չի կարող լիակատար մեկուսացած և մյուս երկուսից առանձին գործել: Բոլոր թևերը գործում են փոխկախվածության հարաբերությունում: Դատական իշխանության և իշխանական մյուս երկու թևերի միջև փոխգործակցումը և երկխոսությունը խրախուսելի են: Այնուամենայնիվ, չնայած վերը նշված բոլոր մեխանիզմները կարող են արժեքավոր լինել դատական իշխանության հաշվետվողականության համար, վտանգ կա նաև, որ դրանք կարող են չարաշահվել:

35. Իշխանական երեք թևերի միջև բավարար բննարկումների ցանկացած ման գատական իշխանության անկախության հիմնական երաշխիքների լիակատար հանաչումը, ինչպիսիք են, օրինակ՝ պաշտոնավարման ապահովությունը, առանց դատավորի համաձայնության գործառույթի կամ աշխատավայրի փոփոխության արգելքը, առանց ֆալսիֆիկացիայի ազդեցության պաշտոնի նշանակումը և առաջխաղացումը, բավարար վարձատրությունը և կյանքի ու ունեցվածքի ապահովությունը⁹⁰ : Եթե նման հիմնական երաշխիքները պահպանվեն, դատական իշխանությունը ոչ միայն չի սուժի, այլև կօժտվի անող լեգիտիմությամբ, որը ձեռք կբերվի դատական իշխանության սահմանադրական գործառույթի բավարար իրականացման և փոխանակման գործընթացում դատավորների մասնակցության համադրությունից: Դատական իշխանության և դատական լեգիտիմության շարունակականությունը մեխանիկական պրոցես չէ. մտապես ջանքեր պետք է գործադրվեն դրանք վաստակելու համար⁹¹ : Դատական իշխանության լեգիտիմությունը և անկախությունը լավագույնս երաշխավորվում են գերազանց կատարողականով: Նման կատարողական ձեռք բերելու և հանրության հարգանքը վաստակելու համար անկախ և հաշվետու դատական իշխանությունը պետք է բաց լինի հիմնավոր բննադատության համար, սովորի իր սխալներից և դրանով մտապես կատարելագործի իր աշխատանքը: Այս ձևով անկախությունը և հաշվետվողականությունը չեն հակասում, այլ, ընդհակառակը, փոխլրացնում են իրար: Այնուամենայնիվ, կարևոր

90 Տե՛ս ԵԴԽԽ թիվ 1(2001) կարծիքը, հանձնարարական CM/Rec(2010)12, գլուխ II, V, VI, տե՛ս ԵԴԽԽ Դատավորների Մագնա Կարտան (2010), պարբերություններ 2-13:

91 Տե՛ս ԵԴԽԽ թիվ 2013-2014 գեկույցը, էջ 4, 9:

է ընդգծել, որ դատավորը պատասխանատու չէ նախկին կառավարության կամ ռեժիմի վարած ֆաղափականության համար: Դատավորներին չպետք է ենթարկել ֆինանսատության կամ կարգապահական պատասխանատվության, պարզապես որովհետև կիրառել են այն օրենքը, որը սահմանված է եղել նախկին ռեժիմի կողմից, բացառությամբ, եթե նրանք կիրառել են օրենքը անբարեխղճորեն:

36. Հատկապես դժվար է հավասարակշռություն գտնել դատական գործունեությունը խթանողներից պաշտպանելու անհրաժեշտության և հանրային հետաքրքրությունները կայացնող հարցերով արդարադատության իրականացման շուրջը բաց ֆինանսում վարելու անհրաժեշտության վերաբերյալ ֆաղափական նկատման միջև: Մի կողմից, ԵՊԿ-ն նկատել է, որ դատավորները պետք է ընդունեն, որ իրենք պետական գործիչներ են և չպետք է գերզգայուն լինեն⁹²: Ուստի, երբ դատավորները փոխհարաբերության մեջ են մտնում իշխանական այլ թևերի և լայն հասարակության հետ, իրենք հենց պատասխանատվություն պետք է վերցնեն իրենց անկախությունը⁹³ և անաչառությունը պաշտպանելու համար: Մյուս կողմից, դատական իշխանության հետ իրենց հարաբերություններում իշխանական մյուս թևերը պետք է հարգեն դատական իշխանության անկախության և անաչառության սկզբունքները: Դատական իշխանության և իշխանական մյուս թևերի, ինչպես նաև լայն հանրության միջև երկխոսությունը կարող է չարաչափվել՝ խախտելով դատական իշխանության անկախությունը: Օրինակ՝ ընդունելի չէ, որ իշխանական մյուս թևերը ֆինանսատեն դատական ակտերը այնպես, որ դա խթանի դատարանի հեղինակությունը և խթանի անհնազանդություն կամ նույնիսկ բռնություններ դատավորների դեմ⁹⁴: Հնդկում չէ նաև, որ դատական իշխանության անդամի կողմից իշխանական այս կամ այն թևի մասին (կամ դրա անդամի մասին) կատարված հիմնավորված ֆինանսատական դիտողությունը, որը կատարվել է դատավորի պարտականությունները կատարելու ընթացքում, հանգեցնի լիազորությունների դադարեցման իշխանական թևերից մեկի կողմից⁹⁵: Էական է, որ իշխանական երեք թևերի և դատական իշխանության ու լայն հանրության միջև երկխոսությունը, ինչպես նաև նախաձեռնվող բոլոր ստուգումները և հետաֆնությունները իրականացվեն փոխադարձ հարգանքի մթնոլորտում: Այս գործընթացները երբևիցե չպետք է կիրառվեն կոնկրետ դատական ակտի

92 Տե՛ս ԵՊԿ թիվ 1 (2001) կարծիքը, պարբերություն 63:

93 ԵՊԿ գեկույցում նկարագրվում է իրենց անկախության վերաբերյալ դատավորների ընկալումները որպես «սուբյեկտիվ անկախության» հայեցակետ, ԵՊԿ գեկույց, 2013-2014թթ., էջ 13, 3.3.2:

94 Տե՛ս CM/Rec(2010)12 հանճարարականը, պարբերություն 18:

95 Տե՛ս ՄԻԵԴ. Բական ընդդեմ Հունգարիայի, 27.5.2015թ. -20261/12:

վրա ներգործելու կամ դատական ակտերի առնչությամբ անհարգալից վերաբերմունք կամ անհնազանդություն խրախուսելու նպատակով:

37. Քաղաքացիական, քրեական և կարգապահական պատասխանատվության առումով (որը վերևում կոչվել է «պատժիչ հաշվետվողականություն») ԵՊՏՆ-ն շեշտում է, որ դատական սխալների հիմնական ուղղիչ միջոցը պետք է լինի բողոքարկման գործընթացը, եթե սխալը անբարեխիղճ վարքագիծ չի ներառում: Ի լրումն՝ դատավորի անկախությունը անհարկի նուստներից պաշտպանելու համար պետք է բավականին մանրակրկիտ ձևավորվի դատավորների հաշվետվողականությունը՝ կապված քրեական, քաղաքացիական և կարգապահական պատասխանատվության հետ⁹⁶: Օրենքը մեկնաբանելու, ապացուցողական արժեք տալու և փաստերը գնահատելու աշխատանքները, որոնք իրականացվում են դատավորի կողմից դատական գործով դատական ակտ կայացնելու համար, չպետք է հանգեցնեն դատավորի դեմ քաղաքացիական կամ կարգապահական պատասխանատվության, բացառությամբ՝ դատավորությամբ, կանխանաձված մասնագիտական քերական կամ հնարավոր ծանր չափի հասնող անփութության դեպքերի⁹⁷: Ավելին, այն դեպքում, երբ պետությունը պետք է կողմերից մեկին փոխհատուցում տրամադրի սխալ արդարադատություն իրականացնելու պատճառով, ապա պետությունը և ոչ թե դատավորության կողմը պետք է իրավասություն ունենա նախաձեռնելու դատավորին դատական կարգով քաղաքացիական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը⁹⁸:

38. Հասկանալի է, որ էական տարբերություններ կան անգամ պետությունների սահմանադրական կառույցների միջև, ինչով պայմանավորված զգալի տարբերություններ կան նաև, թե առանձին պետություններում իշխանական երեք թևերը ինչպես են փոխհարաբերվում:

96 Տե՛ս CM/Rec(2010)12 համձնարարականը, գլուխ VII, ԵՊՏՆ թիվ 3 (2002) կարծիքը, պարբերություն 51, տե՛ս չարաժանան օրինակ՝ Վսկլովն ընդդեմ Ուկրաինայի, ՄԻԵԴ 9.1.2013թ. –21722/11 – հատկապես պարբերություն 199:

97 Տե՛ս ԵՊՏՆ թիվ 3(2002) կարծիքը, պարբերություններ 75, 76, տե՛ս նաև CM/Rec(2010)12 համձնարարականը, պարբերություններ 66-71: Պետության պարտավորությունը ընդգրկված չէ այս եզրակացության թեմաների շարքում: Հետագայում ընդունված փաստաթղթերում ԵՊՏՆ-ն հանդես եկավ որպես պետական պարտավորության կողմնակից, այն դեպքերի համար, երբ դատական ակտերի հետևանքով վնաս է հասցվել: ԵՊՏՆ-ն չի նշել, որ պարտավորություն ունեն այն դատավորները, որոնք վնասի հանգեցնող դատական ակտ են կայացրել: ԵՊՏՆ (2003 թվականի սեպտեմբերի 30, C-224/01, Կոբլերն ընդդեմ Ավստրիայի, Մեծ պալատ, 2006 թվականի հունիսի 13, C-173/03, Traghetti del Mediterraneo s.p.a. in liquidazione v. Repubblica Italiana, 2011 թվականի հոկտեմբերի 24, C-379/10, Commission v. Repubblica Italiana, 2015 թվականի սեպտեմբերի 9, C-160/14, João Filipe Ferreira da Silva e Brito v. Estado português):

98 Տե՛ս CM/Rec(2010)12 համձնարարականը, պարբերություններ 66 և 67: Տե՛ս ԵՊՏՆ Դատավորների Մագն Կարտան (2010թ.), պարբերություն 22:

Այնուամենայնիվ, յուրաքանչյուր երկիր սովորելու բան ունի մյուսների փորձառությունից: Ոչ միայն հնարավոր է փոխանակել լավագույն գործելակերպերը, նախ և առաջ՝ միջազգային փորձառությունը կարող է օգնել հասկանալու ընդհանուր խնդիրները և սկզբունքները: Ուստի՝ անգամ պետությունների փորձառությունը և գործելակերպերը պետք է փոխանակվեն միջազգային և եվրոպական ինստիտուտների, այդ թվում, մասնավորապես, Եվրոպայի խորհրդի մարմինների միջոցով:

VII. Երեք իշխանական թևերի փոխհարաբերության սահմանափակման անհրաժեշտությունը

39. Ինչպես արդեն բնահարկվել է, երեք թևերը գործում են փոխկախվածության հարաբերությունում: Այդ իմաստով, երբևիցե չի կարող լինել լիակատար «իշխանության բաժանում»: Այնուամենայնիվ, իշխանական երեք թևերի միջև պատճառ հավասարակշռության հասնելու համար յուրաքանչյուր թև պետք է պատճառ սահմանափակում կիրառի մյուս թևերի նկատմամբ:

Ա. «Դատական սահմանափակում»

40. Որպես իշխանական թևերից մեկը՝ դատական իշխանությունը հաշվետու է այն հասարակությանը, որին ինքը ծառայում է: Համապատասխանաբար, դատական իշխանությունը և իշխանական մյուս թևերը պետք է մտապես ելնեն հանրության լավագույն շահերից՝ որպես իրենց հիմնարար մտահոգության խնդիր: Սա պահանջում է, որ դատական իշխանությունը ճանաչի սոցիալական և տնտեսական պայմանները, որտեղ մյուս երկու թևերը պետք է գործեն: Ավելին՝ դատական իշխանությունը պետք է իրագեկ լինի, որ օրենսդիր և գործադիր իշխանության կողմից ընդունվող բաղադրական որոշումների առնչությամբ դատական և իրավական միջամտությունը սահմաններ ունի: Ուստի՝ բոլոր դատարանները պետք է գրուշավորություն ցուցաբերեն՝ չանցնելու դատական իշխանության համար նախատեսված լեգիտիմության սահմանները: ԵՊԽԽ-ն ընդունում է, որ թե՛ օրենսդիր և թե՛ գործադիր իշխանությունները լեգիտիմ մտահոգություններ ունեն այն մասին, որ դատական իշխանությունը չպետք է գերազանցի իր դերը:

41. Իշխանական մյուս երկու թևերի հետ փոխհարաբերություններում դատական իշխանությունը պետք է ձգտի չընկալվել որպես միայն իր շահերի պաշտպան: Այդ դեպքում նա կվերահաստատի իրեն վերաբերող կոնկրետ մտահոգությունները: Ընդհակառակը՝ դատական իշխանությունը պետք է պատասխանատվություն ստանձնի այն հասարակության համար, որին ծառայում է: Դատական իշխանությունը պետք է ըմբռնում և պատասխանատվություն ցուցաբերի հանրության կարիքների և հանրային ֆինանսների պահանջների նկատմամբ: Դատական

իշխանությունը կարող է իր պատկերացումները տրամադրել առաջարկվող օրենսդրության կամ գործադրի կողմից ընդունված որոշումների հնարավոր ազդեցության մասին իր սահմանադրական գործառույթը կատարելու դատական իշխանության կարողության վրա:

Դատական մարմինները պետք է նաև չփորձեն ընդդիմանալ դատական համակարգում առաջարկվող բոլոր փոփոխություններին՝ դրանք պիտակելով որպես դատական իշխանության անկախության դեմ ոտնձգություն: Բայց եթե դատական իշխանությունը կամ դատական իշխանության՝ իր սահմանադրական գործառույթը իրականացնելու կարողությունը վտանգված են, կամ դրանց դեմ ոտնձգություններ են կատարվում, ապա դատական իշխանությունը պետք է իր դիրքերը հիմնավոր կերպով պաշտպանի: Օրինակ կարող են հանդիսանալ այնպիսի որոշումները, ինչպիսիք, օրինակ՝ անվհար իրավաբանական օգնություն օբյեկտիվ զանգվածային կրեատումներն են, սոստակական կամ ֆալսիֆիկացիոն կրատումներից ելնելով դատարանների թիվը կրճատելը:

42. Եթե վեճի առջև ընկած դատական ակտում անհրաժեշտ է ֆինդադատել իշխանական մեկ այլ թևին կամ դրա անդամներից որևէ մեկին, կամ եթե դա բխում է հանրության շահերից, ապա դա պետք է արվի: Օրինակ՝ դատարանները կարող են ֆինդադատել օրենսդրությունը կամ օրենսդրի անկարողությունը՝ ընդունելու իրավական ակտեր, որոնք դատարանը կհամարեր պատշաճ: Այնուամենայնիվ, այնպես, ինչպես դատական իշխանության նկատմամբ իշխանական մյուս թևերի դեպքում, դատական իշխանության ֆինդադատությունը պետք է իրականացվի փոխադարձ հարգանքի մթնոլորտում: Դատավորները, ինչպես բոլոր մյուս ֆալսիֆիկացիները, իրավունք ունեն մասնակցելու հանրային բանավեճին՝ պայմանով, որ այն իրականացվի դատավորի անկախության կամ անաչառության պահպանմանը համահունչ: Դատական իշխանությունը երբեք չպետք է խրախուսի անհնազանդություն և գործադիր ու օրենսդիր իշխանության նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունք:

Իշխանական մյուս թևերի ներկայացուցիչների անաչառությամբ մասնագիտական և անճանաչական փոխհարաբերություններում դատավորները պետք է խուսափեն շահերի բախումից և ցանկացած վարձագծից, որը կարող է սպափորություն ստեղծել, թե դատական իշխանության անկախությունը և անաչառությունը, դատական իշխանության արժանապատվությունը կասկածի տակ են առնվել: Քանի դեռ ֆինդադատությունը տեղի է ունենում փոխադարձ հարգանքի մթնոլորտում, այն կարող է ամբողջ հասարակության համար օգտակար լինել:

Այնուամենայնիվ, կարելի է միշտ կրկնել, որ ընդունելի չէ, որ դատական իշխանության ողջամիտ ֆինդադատական դիտողությունները իշխանական մյուս թևերի հանդեպ հանգեցնեն լիազորությունների պապա-

ընթացում կամ ռեպրեսիայի այլ ձևերի⁹⁹ : ԵՂԽՆ-ն նաև ընդգծում է, որ օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների ներկայացուցիչների և ֆա- դաբանական գործիչների կողմից անընդունելի վարագիծը կարող է աը- տահայտվել դատական իշխանության դեմ ագրեսիայի, ամենաթողու- րյան և, որոշ դեպքերում, աջակցության կամ նույնիսկ արմատական, բռնի և անօրինական գործողությունների ձևով¹⁰⁰ : Պատական իշխա- նության դեմ ուղղված նման գործողություններին ուղղակի կամ անուղ- ղակի աջակցությունը միանգամայն անընդունելի է: Նման գործողու- րյունները ոչ միայն ուղղված են դատական իշխանության անկախության դեմ, այլև հնչում են դատավորների կողմից իրականացվող լեգիտիմ հանրային բանավեճը:

Բ. Իշխանական մյուս թևերի կողմից իրականացվող սահմա- նափակումները

43. Պատական սահմանափակումը պետք է գուգակցվի հավասա- րագոր պատասխանատվությամբ և իշխանական մյուս թևերի կողմից իրականացվող սահմանափակումով: Ի վերջո, իշխանական մյուս թևերը պետք է ընդունեն դատական իշխանության կողմից իրականացվող սահմանադրական լեգիտիմ գործառույթը և պետք է ապահովեն, որ դատական իշխանությանը բավարար ռեսուրսներ հատկացվեն այդ գործառույթը կատարելու համար: Իրավունքի վերաբերյալ առաջացած բոլոր վեճերով որոշում կայացնելու և իրավական նորմերը մեկնա- բանելու ու կիրառելու այս գործառույթը հիմնարար է իրավունքի գերա- կայության վրա հիմնված ժամանակակից ժողովրդավարական պետու- րյան բարեկեցության համար այնքանով, որքանով հիմնարար են օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների գործառույթները: Իշխանու- րյունների տարաբնույթի սկզբունքով կառավարվող պետությունում իշխանական մի թևի կողմից միջամտությունը մյուս թևերի գործունեու- րյանը պետք է տեղի ունենա օրենքի և միջազգայնորեն ընդունված չա- փորոշիչների շրջանակներում: ԵՂԽՆ-ն գտնում է, որ եթե տեղի է ունե- նում կամայական միջամտություն, ապա իշխանական թևերը պետք է հավասարամբար համագործակցեն հավասարակշռությունը, ինչպես նաև պետական կառույցների բնականոն աշխատանքի հարցում հա- սարակության վստահությունը վերականգնելու համար: Օրենսդիր կամ գործադիր մարմինների հետ դատավորների ներգրավվածությամբ ցան- կացած բախման դեպքում վերջիններս պետք է կարողանան դիմել Պատական մարմինների խորհրդի կամ որևէ այլ անկախ մարմնի, կամ պետք է ունենան ուղղիչ որևէ այլ արդյունավետ միջոցից օգտվելու հնարավորություն¹⁰¹:

99 Տե՛ս ՄԻԵԴ. Բովան ընդդեմ Հունգարիայի, 27.5.2015թ. -20261/12:

100 Տե՛ս Ուկրաինայի Գերագույն դատարանի բաց նամակը, էջ 2:

101 Տե՛ս (2010)12 հանճարարականը, կողմած 8:

1) Արդեն ընտրված դատավորների պաշտոնում նշանակումը վիճարկելը

44. Դատական իշխանության անկախության հիմնական երաշխիքները վերացնող որոշումները անընդունելի են, եթե նույնիսկ դրանք ֆոդարկված են¹⁰² : Օրինակ՝ խորհրդարանական նոր մեծամասնությունը և կառավարությունը չպետք է վիճարկեն դատավորների նշանակումը կամ պաշտոնավարումը, որոնք արդեն նշանակված են եղել պատճան եղանակով: Անհատ դատավորների պաշտոնավարումը կարող է վիճարկվել միայն այն դեպքում, եթե պատճան դատական ընթացակարգով արդեն հաստատվել է, որ դատավորը խախտել է վարքագծի կանոնները կամ ֆրեական իրավունքի նորմերը:

2) Օրենսդրություն. արդարադատության համակարգի փոփոխություններ

45. Այն հարցը, թե օրենսդրությունը երբ և ինչ հանախակախությունը պետք է փոփոխվի, օրենսդրի պատասխանատվության խնդիր է: Սակայն կարևոր ժամանակահատվածում չափից շատ փոփոխություններ կատարելուց պետք է հնարավորինս խուսափել, առնվազն արդարադատության իրականացման¹⁰³ ուղորտում: Երբ փոփոխություններ են կատարվում արդարադատության համակարգում, պետք է հոգ տանել, որ դրանք ուղեկցվեն պատճան ֆինանսական, տեխնիկական և ընթացակարգային դրույթներով, և որ առկա լինեն բավարար մարդկային ռեսուրսներ¹⁰⁴ : Այլապես կարող է լինել արդարադատության պատճան իրականացման անկայունության վտանգ, և հանրությունը (սխալմամբ) կարող է հասկանալ, որ նոր համակարգը գործարկելու ձախողումները դատական իշխանության սխալի հետևանք են: Սա կարող է հանգեցնել անհարկի անվստահության և բախումների:

3) Օրենսդիր. խորհրդարանական հետաքննության հանձնաժողովներ

46. Վտանգ կա, որ դատավորների և խորհրդարանական հետաքննության հանձնաժողովների գործառույթները կարող են համընկնել: ԵՊԽՆ-ն գիտակցում է, որ ազգային և տեղական խորհրդարանական մարմինները, շատ անդամ պետությունների օրենսդրության համաձայն, կարող են ստեղծել սոցիալական երևույթները կամ իրավունքի ենթադրյալ խախտումները, կամ վատ կատարումը հետաքննելու գործառույթ ունեցող հանձնաժողովներ: Այս հանձնաժողովներին

¹⁰² Տե՛ս ԵՊԽՆ գեղույցը Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում դատական իշխանության և դատավորների մասին (2013թ.), պարբերություններ 13-18:

¹⁰³ Տե՛ս ԵՆ գլխավոր ֆորտուարի գեղույցը (2015թ.), էջ 17:

¹⁰⁴ Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 11 (2008) կարծիքը:

իրավասությունները հաճախ նման են դատարանների իրավասու-
թյուններին, ինչպես օրինակ՝ վկա կանչելու իրավասությունը, գրավոր
ապացույցները բացահայտելու կամ ազգրավելու պահանջը և այլն:
ԵՊԽՍ-ի կարծիքով, իշխանությունների պատճառն տարանջատում
ապահովելու համար ընդհանուր առմամբ հետաճնադ հանձնաժողով-
ների գեկույցները չպետք է միջամտեն դատարանների իրականացրած
կամ նրանց կողմից իրականացվելիք հետաճնադություններին կամ
դատավարությանը: Եթե անհրաժեշտ է, որ նման գեկույցներում դի-
տողություններ կատարվեն առանձին գործերով ընդունված դատական
ակտերի մասին, ապա դա պետք է արվի պատճառն հարգանքով, և
ձեռնպահ պետք է մնալ ցանկացած ֆինադատությունից, որը կարող է
հավասարազոր լինել ընդունված ակտերի վերանայման: Այնուամե-
նայնիվ, եթե հետաճնադյան ընթացքում ուսումնասիրվում են արդա-
բադատության իրականացման հնարավոր թերացումները, որոնք առաջ
են ֆաշվել կոնկրետ գործով, ապա այդ վարույթները պատճառն ման-
րամասնությամբ պետք է ուսումնասիրվեն: Հետաճնադությունը երբեք չի
կարող փոխարինել պատճառն դատավարությանը:

4) «Օմբուդսմեն», հանրային կամ ֆադաբացիների պաշտպան-
ներ կամ հաշարարներ, ընդհանուր իրավասության տե-
սուչներ

47. Գործադրի կամ խորհրդարանի կողմից նաանակվող «օմբուդս-
մենը», հանրային կամ ֆադաբացիների պաշտպանները կամ հաշար-
արները և ընդհանուր իրավասության տեսուչները հաճախ գործում են
նաանակալի անկախությամբ: Նրանք ունեն հանրությանը պաշտպանե-
լու գործառույթ՝ հետաճնելով և ընթացք տալով այն անձանց բողոք-
ներին, որոնք պնդում են, որ իրենց իրավունքները խախտվել են, հա-
նախ՝ պետական մարմինների կողմից: Նման մարմիններն ունեն
բողոքները հետաճնելու և դրանք լուծել փորձելու գործառույթ՝ սո-
վորաբար (պարտադիր ուժ ունեցող կամ ոչ) առաջարկությունների կամ
հաշարարության միջոցով: Սակայն սա կարող է խոչընդոտել առան-
ձին գործերի ընթացքին, որոնք ներկայացվել են դատարան կամ պետք
է ներկայացվեն: Նման միջամտություններից պետք է գերծ մնալ: Ուս-
տի, ԵՊԽՍ-ն առաջարկում է, որ անդամ պետությունների օրենսդրու-
թյունը պարզաբանի «օմբուդսմենի» (կամ նաանատիպ գերատեսչու-
թյունների) իրավասությունները և դատարանի իրավասությունները:
Հավ լուծում կարելի է գտնել որոշ պետություններում ընդունված այն
կանոնում, որի համաձայն նման գերատեսչություններին դիմելը պետք
է տեղի ունենա նախֆան դատարան դիմելը, իսկ երբ դատական վա-
րույթը ընթացքի մեջ է, ապա կողմերը կարող են դիմել տվյալ գերա-
տեսչությանը միայն գործը ֆննող դատավորի առաջարկությամբ:

5) Դատարանների վարչարարությունը և տեսչական ստուգումները

48. Վերջին տասնամյակի ընթացքում ներմուծվել է դատավորների ինքնակառավարում, կամ նման ինքնակառավարման շրջանակը բավականին ընդլայնվել է անդամ պետություններում: Դատական իշխանությունում կառավարման մոդելները բազմազան են: Որոշ երկրներում արդարադատության վարչական կառավարումը իրականացնում է արդարադատության նախարարությունը, այլ երկրներում՝ անկախ գործակալություններ, իսկ մյուսներում՝ Դատական մարմինների խորհուրդները: ԵՊՆՍ-ն առաջարկություններ է ներկայացրել այս հարցերի առնչությամբ¹⁰⁵ : Որոշ երկրներում գործադիր արդարադատության նախարարության միջոցով զգալի ներգործություն է ունեցել դատարանների վարչական կառավարման վրա՝ դատարանների սնույթներին և դատական տեսուչներին միջոցով, կամ այն դեպքերում, երբ դատարանի վարչական կառավարումը անմիջականորեն կախված է արդարադատության նախարարությունից: Պետք է խուսափել գործադիր իշխանության պատճառների ներկայացվածությունից դատարանների և տրիբունալների կազմակերպական մարմինների կազմում: Նման մասնակցությունը կարող է հանգեցնել դատական գործունեությանը միջամտության, ինչը կվտանգի դատական իշխանության անկախությունը:

49. Գործադիր և դատական իշխանության միջև փոխհարաբերությունների խնդիրներ կարող են ծագել այն անդամ պետություններում, որտեղ արդարադատության նախարարությունը կամ այլ նախարարություններ և գործակալություններ, օրինակ՝ առևդիտի և/կամ ֆինանսական վերահսկողության իրավասություն ունեցող գործակալությունները, կարող են տեսչական ստուգումներ անցկացնել դատարաններում: Նման տեսչական ստուգումները կարող են տարբեր նպատակներ ունենալ: Օրինակ՝ տեսչական ստուգում կարող է անցկացվել տեղեկություններ հավաքելու համար ֆինանսական հատկացումների մասին որոշում կայացնելու նպատակով, կամ տեղեկություններ հավաքելու համար դատական ծառայության հնարավոր վերակազմակերպման մասին, կամ տեղեկություններ հավաքելու համար դատարանի աշխատակիցների և/կամ դատավորների դեմ հնարավոր կարգապահական վարույթ հարուցելու համար: Տեսչությունների կազմում սովորաբար դատավորներ կամ նախկին դատավորներ են և երբեմն նշանակվում են Արդարադատության բարձրագույն խորհրդի շրջանակում: ԵՊՆՍ-ն գտնում է, որ չնայած արտաֆին ֆնդինգների հետազոտությունները կարող են վեր հանել թերացումները կոնկրետ հաստատությունում,

105 Տե՛ս ԵՊՆՍ թիվ 10(2007) կարծիքը:

ինչպես օրինակ՝ դատարանում, կարևոր է նաև, որ տեսուչների գործողությունները չմիջամտեն դատական հետաքննության և դատավարության ընթացքին: Իշխանական այլ թևերի՝ արդարադատական համակարգի մասին տեղեկանալու կամ այն հետաքննելու իրավունքը բոլոր դեպքերում պետք է իրականացվի դատական իշխանության անկախության և (օրենքով սահմանված դեպքերում) դատական ֆնդից գաղտնիության պահանջներով պարտադրվող շրջանակներում: Հետաքննությունները երբեք չպետք է վերաբերեն առանձին գործերի, մասնավորապես այն գործերին, որոնք գտնվում են դատաֆնդի ընթացքում:

6) Բյուջետային ինֆրավարություն

50. Պետական ֆինանսներում դժվարությունների հետևանքները, հատկապես այն դժվարությունների, որոնք ծագել են 2008 թվականից ի վեր սկսված տնտեսական հզնաժամից, լուրջ խնդիրներ են առաջադրել Շատ անդամ պետություններում: Դատարանի հասանելիությունը և անվճար իրավաբանական օգնությունը կրճատվել են, և դատարանների ծանրաբեռնվածությունը անել է, իսկ դատական իշխանության մարմինները վերակազմակերպվել են: Հարցառարի պատասխաններում Շատ անդամ պետություններ նշել են դատավորների վարձատրության շուրջը ֆնդավորումների մասին: Դատավորների աշխատավարձերը մի քանի տարով ստեղծվել կամ վերջին տարիներին նույնիսկ նվազեցվել են:

51. Ընդունված է համարել, որ սահմանադրական դրույթների համաձայն արդարադատության համակարգի ֆինանսավորման և դատավորների վարձատրության մասին որոշումները ի վերջո օրենսդիր իշխանության պատասխանատվության հարցն են: Այնուամենայնիվ, եվրոպական չափորոշիչները միշտ պետք է պահպանել: ԵԴԽՆ-ն առաջարկություններով է հանդես եկել դատական իշխանության ֆինանսավորման մասին¹⁰⁶ : Դատական իշխանությունը պետք է բացատրի իր կարիքները խորհրդարանին, և, ըստ անհրաժեշտության, արդարադատության նախարարությանը: Ընդհանուր տնտեսական իրավիճակի վատթարացման դեպքում դատավորները, ինչպես հասարակության մյուս անդամները, պետք է ապրեն այն հասարակության տնտեսական իրավիճակում, որին իրենք ծառայում են: Սակայն դատական համակարգի ֆունկցիոնալ թերֆինանսավորումը պետք է ամբողջ հասարակության կողմից համարվի անընդունելի: Սրա պատճառն այն է, որ ֆունկցիոնալ ֆինանսավորումը խթանում է ժողովրդավարական հասարակության հիմքերը, որը հիմնված է իրավունքի գերակայության վրա:

106 Տե՛ս ԵԴԽՆ թիվ 2 (2001) կարծիքը:

7) Գործադիր և օրենսդիր իշխանությունների կողմից ֆինադատությունը

52. Քաղաքական գործիչները և պետական պատան գրադեցնող այլ անձինք անդամ պետություններում հանախ դիտողություններ են կատարում՝ պահանջելով կրհատել դատական իշխանության իրավա-տությունները կամ թերազնահատելով դատական իշխանության դերը: Նման դիտողություններ կատարվում են հատկապես ընտրական ֆարգաբաբաբներին ժամանակ, երբ որոշումներ են կայացվում սահմա-նադրական հարցերի կամ դատական ֆննության ընթացքում գտնվող գործերի շուրջը: Սկզբունքորեն, դատական իշխանությունը պետք է ընդունի, որ ֆննադատությունը իշխանական երեք թևերի միջև և ամբողջ հասարակության հետ երկխոսության մասն է կազմում: Այնու-ամենայնիվ, ԵՒԽՆ-ի կարծիքով, հստակ սահմանագիծ կա արտա-հայտման ագատության և լեգիտիմ ֆննադատության՝ մի կողմից, և մյուս կողմից՝ դատական իշխանության նկատմամբ անհարգալից վե-րաբերումների ու անհարկի ննշումների միջև: Քաղաքական գործիչները չպետք է կիրառեն պարգեցված կամ դեմագոգիայի հասնող փաս-տարկներ դատական իշխանությանը ֆաղաֆական ֆարգաբաբների դեմ ֆննադատելու համար՝ պարգապես փաստարկ բերելու համար, կամ որպեսզի շեղեն ուշադրությունը իրենց սեփական թերադուններից: Չի կարելի նաև անձնական վիրավորանք հասցնել անհատ դատավոր-ներին: Քաղաքական գործիչները երբեք չպետք է խախտեն դատա-կան ակտերի դեմ անհնազանդությունը, առավել ևս՝ դատավորների դեմ բռնությունները, ինչպես դա պատահել է որոշ անդամ պետու-թյուններում: Գործադիր և օրենսդիր իշխանությունները պարտավոր են արամադրել անհրաժեշտ և պատշաճ պատասխանություն, եթե դա-տական իշխանության անդամների դեմ ուղղված հարձակումների կամ ահաբեկման միջոցով վտանգի տակ են դատարանների գործառույթ-ները: Անպատասխանատու է, երբ ֆաղաֆական գործիչները կատա-րում են անհավասարակշիռ ֆննադատական մեկնաբանություններ, և դա լուրջ խնդիր է առաջացնում, ֆանի որ դրանով դատական իշխա-նության նկատմամբ հանրային համոզվածությունը և վստահությունը կարող են ակամա կամ միտումնավոր կերպով խաթարվել: Նման դեպքերում դատական իշխանությունը պետք է մատնացույց անի, որ նման վարագիծը ոտնձգություն է ժողովրդավարական պետության սահմանադրության դեմ, ինչպես նաև ոտնձգություն է իշխանական մեկ այլ թևի լեգիտիմության նկատմամբ: Նման վարագիծը նաև խախտում է միջազգային չափորոշիչները:

53. Առանձին դատարաններ և ընդհանուր առմամբ դատական իշ-խանությունը պետք է ֆննարկեն, թե ինչպես կարելի է վարվել նման

Բնադրության դեպքում՝ Անհատ դատավորները, որոնց դեմ ուժեղացող է կիրառվել, հաճախ տատանվում են իրենք իրենց պատկերացումը հարցում (հատկապես, եթե գործը գտնվում է դատական վարույթում)՝ պահպանելու համար իրենց անկախությունը և ազատ-
 ցելու, որ իրենք անաչառ են մնում: Որոշ երկրներում Դատական մար-
 միներն խորհուրդը կամ Գերագույն դատարանը նման իրավիճակ-
 ներում օժանդակում են դատավորներին: Նման մոտեցումները կարող
 են վերացնել անհատ դատավորների նկատմամբ կիրառվող նշանա-
 ները: Դրանք կարող են ավելի արդյունավետ լինել, եթե կազմակերպ-
 վեն այն դատավորների կողմից, որոնք լրատվամիջոցների հետ աշխա-
 տելու հնարավորություններ ունեն:

54. Այն կանոնը, որ իշխանական քեթից մեկի կողմից մյուս քեթի
 մասին մեկնաբանությունները և քննադատությունը պետք է իրակա-
 նացվեն փոխադարձ հարգանքի մթնոլորտում, կիրառելի է դատական
 իշխանության նկատմամբ այնքանով, որքանով կիրառելի է օրենսդիր
 և գործադիր իշխանության անդամների նկատմամբ: Իրականում շատ
 ավելի կարևոր է, որ դատական իշխանությունը լրացուցիչ գրուցվո-
 թություն ցուցաբերի, որովհետև դատավորները հաճախ պետք է որո-
 շեն, թե գործադիր կամ օրենսդիր մարմինը արդյո՞ք գործե՞լ է իրավուն-
 քին համապատասխան: Ավելին՝ դատական մարմինների ընդունած
 որոշումների մեջ վստահությունը այլևս չի լինի, եթե թույլ տան իրենց
 անդամներին՝ անողջամիտ կամ անհարգալից դիտողություններ անել
 իշխանական մյուս քեթի մասին: Նման դիտողությունները միայն
 կհանգեցնեն «բռնների պատերազմի», որն ինքնին կխթարի հան-
 րային վստահությունը դատական իշխանության հանդեպ: Ի վերջո,
 նման «պատերազմ» թույլ չի տա դատական իշխանությանը՝ իրա-
 կանացնել ֆալսեթների միջև և ֆալսեթների ու պետության
 միջև վեճերը լուծելու իր սահմանադրական գործառնությունը այնպես, որ
 այն լինի թե՛ անկախ և թե՛ անաչառ, ինչպես նաև ընկալվի որպես
 այդպիսին: Սա բացասաբար կանդրադառնա հասարակության և ժո-
 դովրդավարության վրա, որոնց ծառայելը և պատկանելը դատական
 իշխանության պարտականությունն են:

VIII. Հիմնական կետերի ամփոփում

1. Դատական իշխանությունը ժողովրդավարական հասարակությունում իշխանական երեք քևերից մեկն է: Դրանք փոխլրացնող են, որոնցից ոչ մեկը «գերազանց դիրք» չունի կամ չի գերիշխում մյուս երկուսին (9-րդ պարբերություն):
2. Ժողովրդավարական հասարակությունում իշխանական երեք քևերը գործում են զսպունդների և հակակիւնների համակարգում, որոնք միմյանց հաշվետու են պահում՝ ի շահ ամբողջ հասարակության (9-րդ պարբերություն):
3. Իշխանությունների տարանջատման սկզբունքը ինքին դատական իշխանության անկախության երաշխիք է: Դատական իշխանությունը պետք է անկախ լինի՝ իշխանական մյուս քևերի, ընդհանուր առմամբ հասարակության և գործով վեճի կողմերի առջ իր սահմանադրական գործառույթը կատարելու համար (10-րդ պարբերություն):
4. Դատական իշխանության և անհատ դատավորների լեգիտիմությունը նախ և առաջ ապահովվում է յուրաքանչյուր անգամ պետության սահմանադրությամբ: Սահմանադրության ուժով կազմավորվում է դատական իշխանությունը, և ուստի այն լեգիտիմություն է հաղորդում դատական իշխանությանը ընդհանուր առմամբ, ինչպես նաև անհատ դատավորներին, որոնք իրենց իրավասությունները իրականացնում են որպես դատական իշխանության մի մաս՝ «սահմանադրական լեգիտիմություն»: Երաշխավորված պաշտոնավարման ապահովությունն ունեցող անհատ դատավորների սահմանադրական լեգիտիմությունը չպետք է խոչընդոտվի օրենսդիր և գործադիր միջոցներով, որոնք կարող են ի հայտ գալ քաղաքական իշխանության փոփոխությունների արդյունքում (13–15-րդ և 44-րդ պարբերություն):
5. Դատական իշխանության այս սահմանադրական լեգիտիմությունը վերահաստատվում է դատական իշխանության նկատմամբ հանրային վստահությամբ և հարգանքով: Սա պետք է մտապես ձեռք բերվի և պահպանվի դատական իշխանության կողմից ամենաբարձր չափորոշիչների վրա հենված գերազանց աշխատանքի միջոցով, այն, ինչ ԵԴԽՆ-ն անվանել է «ֆունկցիոնալ լեգիտիմություն» (16–19-րդ պարբերություն):
6. Դատական իշխանությունը (ինչպես մյուս իշխանական քևերը) հանրային ծառայություններ են մատուցում: Ուստի, դատական իշխանությունը, ինչպես մյուս իշխանական քևերը, պարտավորություն ունի ապացուցելու իշխանական մյուս քևերին և լայն հասարակությանը, թե ինչպես է կյանքի կոչել իր իշխանությունը,

- իրավասությունը և անկախությունը: Սա կարող է կոչվել «հաշվետվողականություն» (20-22-րդ պարբերություն): «Հաշվետվողականությունը» մի քանի ձև ունի:
7. Նախ, գոյություն ունի բողոքարկման համակարգ: Բողոքարկման համակարգը սկզբունքորեն այն միակ եղանակն է, որով արդեն ընդունված դատական ակտը կարող է բեկանվել կամ փոփոխվել, և միակ եղանակը, որով դատավորները, գործելով բարեխղճորեն, կարող են հաշվետու լինել իրենց կայացրած դատական ակտերի համար: ԵՊՏՆ-ն սա անվանել է «դատական հաշվետվողականություն» (23-րդ, 26-րդ պարբերություն):
  8. Երկրորդ, դատավորները հաշվետու են թափանցիկ եղանակով աշխատելու, դուրսացնելու և հիմնավորված դատական ակտեր կայացնելու միջոցով՝ ներգրավելով հանրությանն ու իշխանական մյուս թևերին: ԵՊՏՆ-ն անվանել է հաշվետվողականության այս ձևը «բացատրական հաշվետվողականություն» (27-32-րդ պարբերություն):
  9. Երրորդ, եթե դատավորը ներգրավվել է բավականին լուրջ ոչ պատշաճ գործունեության մեջ, ապա նա պետք է ավելի խիստ հաշվետվողականության ենթարկվի, օրինակ՝ նա պետք է ենթարկվի կարգապահական կամ, անհրաժեշտության դեպքում, բյեական պատասխանատվության: ԵՊՏՆ-ն անվանել է սա «պատժիչ հաշվետվողականություն»: Բոլոր դեպքերում պետք է ապահովել, որ պահանջվի դատաբանի և դատավորի անկախությունը (33-րդ և 37-րդ պարբերություն):
  10. Դատական իշխանության երեք թևերի առումով, նախ՝ դատավորները, ինչպես բոլոր մյուս բողոքարկները, իրավունք ունեն մասնակցելու հանրային բանավեճին, պայմանով, որ այն իրականացվի դատական իշխանության անկախության և անաչառության պահպանմանը համահունչ (42-րդ պարբերություն):
  11. Իշխանական մյուս թևերը պետք է ընդունեն դատական իշխանության կողմից իրականացվող սահմանադրական լեգիտիմ գործառույթը և պետք է ապահովեն, որ դատական իշխանությունը բավարար ռեսուրսներ հատկացված լինեն այդ գործառույթները կատարելու համար: Իշխանական թևերից մեկի կողմից մյուս երկուսի մասին մեկնաբանությունները և ֆննդադատությունը պետք է իրականացվեն փոխադրած հարգանքի մթնոլորտում (42-րդ պարբերություն):
  12. Դատական իշխանությունը պետք է իրագրել լինի, որ օրենսդիր և գործադիր իշխանության կողմից ընդունվող բողոքարկման որոշումների առնչությամբ դատական և իրավական միջամտում

- քյունը սահմաններ ունի: Ուստի՝ բոլոր դատարանները պետք է զգուշավորություն ցուցաբերեն չանցնելու դատական իշխանության իրականացման համար նախատեսված լեզվախմբության սահմանները (40-րդ պարբերություն):
13. Օրենսդիր կամ գործադիր իշխանությունների կողմից ընդունված որոշումները, որոնց համաձայն վերացվում են դատական անկախության հիմնական երաշխիքները, անընդունելի են, եթե նույնիսկ բողոքված են (44-րդ պարբերություն):
14. Արդարադատության նախարարությունները չպետք է ներգործեն դատարանների վարչարարության վրա դատարանների սնօրենիների և դատական տեսուչների միջոցով այնպես, որ դա վտանգի դատական անկախությունը: Պետք է խուսափել գործադիր իշխանության պաշտոնյաների ներկայացվածությունից դատարանների և տրիբունալների կազմակերպական մարմինների կազմում: Նման մասնակցությունը կարող է հանգեցնել դատական գործունեության միջամտության, ինչը կվտանգի դատական իշխանության անկախությունը (48-49-րդ պարբերություն):
15. Իշխանությունների պատշաճ տարանջատում ապահովելու համար՝ ընդհանուր առմամբ հարցումների կամ հետաքննության հանձնաժողովները (խորհրդարանական կամ ոչ) չպետք է միջամտեն դատարանների իրականացրած կամ նրանց կողմից իրականացվելիք հետաքննություններին կամ դատավարությանը: Դատական համակարգից դուրս նման հետաքննությունները դատավարությանը չեն կարող փոխարինել (46-րդ պարբերություն):
16. ԵՊՍՆ-ն առաջարկում է, որ անդամ պետությունների օրենսդրությունը պարզաբանի «օմբուդսմենի» (կամ նմանատիպ գերատեսչությունների) իրավասությունները և դատարանի իրավասությունները (47-րդ պարբերություն):
17. Դատական իշխանության բռնիկ թերֆինանսավորումը պետք է ամբողջ հասարակության կողմից դիտվի որպես դատական իշխանության սահմանադրական գործառույթի արգելք, որովհետև այն խթանում է իրավունքի գերակայությամբ կառավարվող ժողովրդավարական հասարակության հիմքերը (51-րդ պարբերություն):
18. Իշխանական թևերից մեկի կողմից մյուս երկուսի մասին մեկնաբանությունները և ֆինադատությունը պետք է իրականացվեն փոխադարձ հարգանքի մթնոլորտում: Քաղաքական գործիչներին կողմից անհավասարակշիռ ֆինադատական մեկնաբանու-

- ընդհանուր անպատասխանատու է և կարող է լուրջ խնդիրներ առաջացնել: Այն կարող է խթանել հանրային համոզվածությունը և վստահությունը դատական իշխանության նկատմամբ և, վատագույն դեպքերում, հավասարազոր կարող է լինել ժողովրդավարական պետության սահմանադրական հավասարակշռության դեմ ոտնձգությունների (52-րդ պարբերություն): Առանձին դատարաններ և ընդհանուր առմամբ դատական իշխանությունը պետք է ֆինանսիկեն, թե ինչպես կարելի է վարվել նման ֆինանսատույան դեպքում (53-րդ պարբերություն):
19. Գործադիր և օրենսդիր իշխանությունները պարտավոր են տրամադրել անհրաժեշտ և պատշաճ պաշտպանություն, եթե դատական իշխանության անդամների դեմ ուղղված ֆիզիկական հարձակումների կամ ահաբեկման միջոցով վտանգի տակ են դատարանների գործառույթները (52-րդ պարբերություն):
20. Քաղաքական գործիչները երբեք չպետք է խրախուսեն դատական ակտերի դեմ անհնազանդություն, առավել ևս՝ դատավորների դեմ բռնություններ, ինչպես դա պատահել է որոշ անդամ պետություններում (52-րդ պարբերություն):

Նվթարայի խորհուրդն առջատարն է աշխարհամասում մարդու իրավունքներով զբաղվող կազմակերպությունների շարքում: Նվթարայի խորհրդին անդամակցում են 47 պետություններ, որոնցից 28-ը միաժամանակ նաև Նվթարական միության անդամներ են: Նվթարայի խորհրդի անգամ բոլոր պետությունները միացել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային՝ որպես մարդու իրավունքների, ժողովրդավարության և իրավունքի գերակայության պաշտպանությանը նպաստակառնողոված միջազգային համաձայնագրի: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը վերահսկում է Կոնվենցիայի իրագործումն անգամ պետություններում:

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It comprises 47 member states, 28 of which are members of the European Union. All Council of Europe member states have signed up to the European Convention on Human Rights, a treaty designed to protect human rights, democracy and the rule of law. The European Court of Human Rights oversees the implementation of the Convention in the member states.

www.coe.int

Նվթարական միությունը ամուստական և քաղաքական եզակի գործընկերության է եվրոպական 28 ժողովրդավարական երկրների միջև: Միությունը նպատակն է՝ ապահովել խաղաղություն, բարգավաճում և ազատություն իր տարածքի 500 միլիան բնակիչների համար, ովքեր ցամաքում են ապրել ավելի արդար և ապահով աշխարհում: Այս նպատակների իրագործման նպատակով ՆՄ երկրները ստեղծել են մարմիններ, որոնք կառավարում են ՆՄ-ն և հաստատում վերջինիս օրենսդրությունը: Նվթարական միության կիսնական կառույցներն են Նվթարական խորհրդարանը (որն ապահովում է Նվթարայի ժողովուրդների ներկայացուցչությունը), Նվթարական միության խորհուրդը (որն ապահովում է անգամ երկրների կառավարությունների ներկայացուցչությունը) և Նվթարական հանձնաժողովը (որն իրականացնում է ՆՄ ընդհանուր շահերի պաշտպանությունը):

The European Union is a unique economic and political partnership between 28 democratic European countries. Its aims are peace, prosperity and freedom for its 500 million citizens—in a fairer, safer world. To make things happen, EU countries set up bodies to run the EU and adopt its legislation. The main ones are the European Parliament (representing the people of Europe), the Council of the European Union (representing national governments) and the European Commission (representing the common EU interest).

<http://europa.eu>

Partnership for Good Governance
Կործնակարգության համեստ լավ կառավարչություն

